

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

35E JAARGANG

WOENSDAG 12 APRIL 1950

No. 1718

COMMISSIE VAN REDACTIE:

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris).

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-Redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;

F. Versichelen.

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	283
Sommaire, summaries	283
Problemen van het Duitse handelsverkeer met het buitenland (I) door Prof. Dr W. Hoffmann	284
Financiële sanering in Indonesië (II) door Prof. Dr J. F. Haccoë	287
Productieregeling in de baksteenindustrie (II) door P. L. van der Velden	291
De internationale rijstsituatie door Dr A. M. P. A. Scheltema	293
De Deense landbouw in 1949 door Ir M. K. Hylkema	297
Geld- en kapitaalmarkt	298
Statistieken:	
Bankstaten	299
Enige indexcijfers van de industriële productie in Nederland	299
Prijsindexcijfers van het gezinsverbruik in Nederland	299

DEZER DAGEN

een aantal mededelingen van de aard, die Jacob Geel op het oog had, toen hij eens over het reizen sprak: „Men kan er niet anders op antwoorden dan: ei, ei!”

De Belgische kabinetsformateur, de heer van Zeeland, had een lijst van ministers gereed; toen hij deze zou gaan oplezen, was het niet geheel gereed. Er is sprake van een uitstel, maar een goocheltoer met vertraagd effect maakt toch niet zo'n indruk.

Dan kunnen de premiers van India en Pakistan tevredener zijn. Geruime tijd zijn deze beide landen bezig geweest met een eerdans om het oorlogsgevaar; als men zich oude prenten wel herinnert, niet altijd een schouwspel van gratie. Thans echter is een overeenkomst betreffende de minderheden tot stand gebracht; men hoopt meer te bereiken, „één ei is geen ei”.

Zo ook in Groot-Brittannië. De nationale monetaire reserves zijn over het eerste kwartaal van dit jaar met £ 296 miljoen toegenomen: £ 40 miljoen daarvan was een netto-toeneming van de verdiensten in dollars of goud van de „sterling-area”. Thans wacht ieder met spanning op de begroting van Sir Stafford Cripps. „Twee ei is een half ei”, is een oud, maar daarmee nog geen conservatief gezegde: integendeel, vele van zijn partijgenoten vrezen voor een begroting, die met de bijna nauwkeurige halvering van het Lagerhuis rekening zal houden.

Van directer belang is, dat sommige, en niet weinige, kiekens wijzer willen zijn dan de hen. De leden van grote Engelse vakverenigingen hebben gestemd tegen de besluiten van hun leiders om de loonstop te handhaven. Het is meer menselijk, dan kuikenachtig. In spreekwoorden zijn er tenminste nog tien vogels in de lucht, doch de Britse kanselier heeft alleen gezegd: „We must not be complacent about these results, or over-estimate the progress that has been made”.

Van dezelfde gezindheid, doch eivol met plannen om beter vooruit te komen blijkt de President der Verenigde Staten. Thans is een nieuw bureau toegevoegd aan de E.C.A. met het doel de uitvoer naar de Verenigde Staten te bevorderen. Doch, belangrijker, de President is ab ovo begonnen: hij heeft de eendrachtige buitenlandse politiek der twee grote partijen, die zoals Humpty Dumpty „had a big fall” weer omhooggetild. Kort hierop is de langbestreden wet over de toelating van Europese vluchtelingen na verwerping van alle beperkende amendementen op een stemmencombinatie uit beide partijen aangenomen. Daardoor zullen 344.000 verdreven personen tot einde Juni 1951 in de Verenigde Staten kunnen worden toegelaten. „Drie-ei is een Paasei”.

In deze geest dachten ook de leiders van de grote Amerikaanse vakverenigingen. Het schijnt tot hen door te dringen, dat de sport van het eiertikken, die zij totdien vooral ten opzichte van elkaar beoefenden, verouderd is en dat veeleer het lassen een grondslag van de succesvolle moderne techniek is: er zijn, vage, fusieplannen in beraad genomen.

Fusieplannen, ook in Indonesië. Maar de Minister-President wil ieder zelf laten beslissen. Hij wil dus niet dat de deelvolken — weer met Jacob Geel — „zo gesnoeid, geschaafd en gekleurd zijn, dat zij; de taal uitgezonderd, op elkander gelijken als eyeren”.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 MAART 1950

Kas, Kassiers en Daggeldeningen	f	12.759.685,44
Nederlands Schatkistpapier	„	568.883.927,43
Ander Overheidspapier	„	8.250.955,44
Wissels	„	1.394.901,46
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„	22.636.894,38
Effecten en Syndicaten	„	3.454.700,31
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„	13.366.541,81
Debiteuren	„	128.904.880,24
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„	10.210.702,52
Gebouwen	„	3.500.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„	814.871,48
	f	774.178.060,21

Kapitaal	f	44.800.000,—
Reserve	„	15.500.000,—
Bouwreserve	„	2.000.000,—
Deposito's op Termijn	„	99.883.541,51
Crediteuren	„	600.815.407,22
Geaccepteerde Wissels	„	72.141,81
Door Derden Geaccepteerd	„	541.644,12
Kassiers en Genomen Daggeldeningen	„	1.174.787,46
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„	8.575.666,61
Reserve voor Verleende Pensioenen	„	814.871,48
	f	774.178.060,21

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

In het
middelpunt
der belangstelling
istarm momenteel

PENSIOENVERZEKERINGEN

voor personeel

AMSTLEVEN

geeft U alle gewenste adviezen

N.V. AMSTERDAMSCH E MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVERZEKERING

Nieuwe Spiegelstraat 17

Amsterdam-C.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen
Amsterdam (alleen Assurantie)

GEO. WEHRY & Co. N.V.

AMSTERDAM

Vestigingen: Batavia (en 26 andere vestigingen
in Indonesië), New York, Buenos
Aires, Manchester, Londen, Brussel,
Melbourne, Tokyo, Osaka, Nagoya,
Singapore, Penang, Kuala Lumpur

Agenten: in alle Zuid-Amerikaanse Staten

Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.
Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

Personeels-Pensioenverzekering

verschafft directe fiscale beparing — afschrijving van
toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening
Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons
BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Problemen van het Duitse handelsverkeer met het buitenland (I)*.

Bij de sterker wordende verbondenheid van Duitslands economisch leven met dat van het buitenland, welke blijkt uit de geschatte im- en exportquote voor 1951/52, vormt het toenemende betalingsbalanstekort een ongunstige factor. Twee problemen komen duidelijk naar voren, nl. in hoeverre de invoer kan worden verminderd, resp. verplaatst en in hoeverre de uitvoer in het algemeen en die naar het dollargebied in het bijzonder kan worden verhoogd. Van vermindering van het betalingsbalanstekort door invoerbepanking kan vrijwel geen sprake zijn; de verplaatsing van de invoer is aan betrekkelijk nauwe grenzen gebonden. Voor vergroting van de uitvoer zullen vele moeilijkheden van binnenlandse aard, alsmede uitvoerbelemmeringen tengevolge van de toestand op de buitenlandse markten moeten worden overwonnen.

Prof. Dr J. F. Haccoû, *Financiële sanering in Indonesië (II)*.

Het logisch vervolg op de maatregelen in de deviezensector is gekomen bij de noodwet van 19 Maart jl., waarbij de Minister van Financiën wordt gemachtigd om gedurende 1950 alle maatregelen te treffen terzake van het aangaan van een staatslening ten laste van de V.S.I. en om, met inachtneming van de bepalingen der voorlopige constitutie, voorschriften te geven m.b.t. de geldomloop. De omvang en de betekenis van deze maatregelen worden door schr. uitvoerig besproken en op hun mérites beoordeeld. Tenslotte geeft schr. nog een beoordeling van het gehele complex van maatregelen, dat thans ter financiële sanering in Indonesië is getroffen. De meest essentiële maatregel in het geheel, de sanering van het overheidsbudget, ontbreekt nog.

P. L. van der Velden, *Productieregeling in de baksteenindustrie (II)*.

Schr. onderzoekt de vraag, in hoeverre de voorwaarden voor kartellering in de baksteenindustrie vervuld zijn. Uit de analyse blijkt, dat een productiebeperkingskartel de aangewezen vorm is. Bij productiebeperking moet de productie worden geconcentreerd in die fabrieken, welke de grootste marge tussen opbrengst en variabele kosten hebben.

Dr A. M. P. A. Scheltema, *De internationale rijstsituatie*.

In dit artikel geeft schr. een uitvoerig overzicht van de internationale rijstsituatie; achtereenvolgens worden behandeld: de wereldproductie (deze heeft in 1948/49 weer ongeveer het vooroorlogse niveau bereikt), de internationale rijsthandel, de rijstconsumptie, de rijsttoewijzingen in 1949 en de overige internationale bemoeienis met de rijstproblemen. Tenslotte gaat schr. nog in op enige algemene gezichtspunten van het rijstprobleem, m.n. op de vraag, hoe rijstoverschotten kunnen worden verkregen.

Ir M. K. Hylkema, *De Deense landbouw in 1949*.

Schr. constateert, dat 1949, wat de oogst betreft, voor de Deense landbouw een best jaar was. De veestapel kon, mede door de grotere import van veevoeder, belangrijk worden uitgebreid. Ook de voortbrenging en de export van veeveelproducten is in 1949 sterk gestegen. Hoewel Denemarken zich in verband met de gemaakte afspraken met Engeland voorlopig nog geen zorgen behoeft te maken over de afzet van zijn veeveelproducten, staat het land in de toekomst voor ernstige problemen, o.a. doordat de Deense positie is verzwakt vergeleken met die van zijn overzeese concurrenten.

SOMMAIRE.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Problèmes allemands relatifs au trafic commercial avec l'étranger (I)*.

Le déficit toujours croissant de la balance des paiements forme un facteur défavorable à l'intégration poursuivi de la vie économique allemande dans celle des autres pays. Il ne peut pas être question d'une régression de ce déficit en restreignant les importations. Pour étendre l'exportation, il y aura beaucoup de difficultés à franchir.

Prof. Dr J. F. Haccoû, *L'assainissement monétaire en Indonésie (II)*.

L'auteur explique et commente amplement la portée et la signification des mesures prises au 19 mars dernier en Indonésie au sujet de l'assainissement monétaire.

P. L. van der Velden, *La réglementation de la production dans les briqueteries (II)*.

L'auteur vérifie dans quelle mesure les conditions, propres à la formation d'un cartel entre les briquetiers, sont remplies: Il résulte de cette analyse qu'un cartel en vue de restreindre la production, constitue la forme indiquée.

Dr A. M. P. A. Scheltema, *La situation internationale du riz*.

L'auteur traite de la production mondiale; du commerce international du riz; de la consommation; des contingents pour 1949; ainsi que de quelques points de vue généraux de problème du riz notamment, comment on peut arriver à des surplus dans la production du riz.

Ir M. K. Hylkema, *L'agriculture danoise en 1949*.

L'auteur constate: une bonne récolte, une extension importante du cheptel, une augmentation considérable de la production et de l'exportation des produits de l'élevage. L'écoulement des produits de l'élevage danois est assuré pour les premières années à venir, toutefois le Danemark aura à affronter des problèmes sérieux, dans un proche avenir, c.a. parce que la position danoise est affaiblie, comparée à celle de ses concurrents d'outre-mer.

SUMMARIES.

Prof. Dr W. Hoffmann, *Problems of German international trade (I)*.

The increasing deficit on the German balance of payments is an unfavourable factor in the growing economic integration of this country with other countries. It is nearly impossible to restrict imports; consequently an increase of exports will be almost the only way to solve the problems of the balance of payments. In order to raise exports many difficulties at home and abroad have to be overcome.

Prof. Dr J. F. Haccoû, *Financial reorganization in Indonesia (II)*.

The extent and significance of the measures covering the money purge in Indonesia, promulgated on March 19th 1950, are discussed and criticized by the writer extensively.

P. L. van der Velden, *Regulation of brick production (II)*.

Writer tries to answer the question, whether it is possible to form a cartel to regulate brick production. A cartel limiting brick production directly may be preferable.

Dr A. M. P. A. Scheltema, *The international rice situation*.

A clear review of world production, world consumption, international trade and rice allocations in 1949; also the problem how to get rice surpluses is dealt with.

Ir M. K. Hylkema, *Danish agriculture in 1949*.

In 1949 Denmark enjoyed a large crop, an important increase of livestock and an increasing production and export of livestock products. Although in the coming years the export of these products is assured, in the long run great problems lay ahead.

PROBLEMEN VAN HET DUITSE HANDELS- VERKEER MET HET BUITENLAND.

I¹⁾

De betekenis van de buitenlandse handel voor de Duitse nationale economie.

Als men tegenwoordig het handelsverkeer van Duitsland met het buitenland bespreekt, houdt men zich steeds met twee bepaalde vraagstukken bezig: in de eerste plaats met dat der voorwaarden en der te verwachten gevolgen van integratie van de Europese volkshuishoudingen, vooral wat Duitsland betreft, en in de tweede plaats met dat van de kansen op een sluitende betalingsbalans op grond van haar ontwikkeling in het laatste kwartaal van 1949. Voor een grondige behandeling van deze problemen moet men zich realiseren, dat alle kwesties betreffende de buitenlandse handel, zowel kwantitatief als kwalitatief gezien, van grotere betekenis worden ten gevolge van de veranderende structuur van Duitsland en tevens ten gevolge van de totaal veranderde structuur der wereldeconomie. Terwijl de importquote, d.w.z. de invoer in vergelijking met het bruto nationaal product, in 1936 in het gebied van het vroegere Duitse Rijk 4,9 pCt was, bedraagt ze voor 1948/49 in het tegenwoordige Bondsgebied 6,8 pCt en zal naar schatting wellicht stijgen tot 9,6 pCt in 1951/52. Daarmee zou bijna $\frac{1}{10}$ van het bruto nationaal product rechtstreeks door de import worden bepaald, afgezien van de invloed, die deze hoge invoerquote indirect op het prijspeil zal hebben. In 1936 bedroeg het aandeel van de export in het bruto nationaal product 5,7 pCt, in 1948/49 slechts 4,3 pCt en in 1951/52 zal het naar schatting wellicht op 7,9 pCt kunnen worden gebracht. Deze getallen tonen aan, dat het economisch leven van Duitsland in veel sterkere mate met dat van het buitenland verweven moet zijn dan in de tijd van het vroegere Duitse Rijk. Het zal nog enige tijd duren, voordat deze geheel veranderde situatie het publiek bewust geworden is, en daaruit de vereiste consequenties voor het economisch handelen worden getrokken.

Bij deze steeds sterker wordende verbondenheid van het economisch leven van Duitsland met dat van het buitenland is echter allereerst het toenemende tekort op de betalingsbalans een ongunstige factor. In het eerste halfjaar van 1949 bedroeg dit gemiddeld per maand \$ 75 mln, in het tweede halfjaar \$ 95 mln. In het laatste kwartaal van 1949 was het maandgemiddelde echter \$ 117 mln. Zou men op basis van het laatste kwartaal het jaartekort berekenen, dan zou dit \$ 1,4 mrd blijken te bedragen. De dienstenbalans vertoont slechts een gering overschot, en wel in 1948/49 van \$ 36 mln. Terwijl in 1948/49 nog over buitenlandse hulp ten bedrage van \$ 1 mrd, verminderd met trekkingsrechten, kon worden beschikt, zullen voor het tweede jaar van het Marshall-plan slechts \$ 683 mln beschikbaar zijn. De vraag rijst dus, in hoeverre met deze Marshall-hulp en de vermeerderde export de gestegen import kan worden gedekt.

Beoordeelt men de ontwikkeling van de laatste tijd volgens de verschillende gebieden, dan blijkt, dat in het laatste kwartaal van 1949 het tekort ten opzichte van de O.E.E.C.-landen met inbegrip van hun overzeese gebiedsdelen van \$ 2 mln in October, via \$ 16 mln in November tot \$ 63 mln in December is gestegen. In dezelfde periode was het tekort ten opzichte van het dollargebied resp. \$ 97 mln, \$ 58 mln en \$ 86 mln. Ofschoon daarin ten dele de gevolgen van de liberalisatie van de buitenlandse handel tot uiting kwamen, blijkt toch aan de andere kant duidelijk een veranderde structuur van de Duitse buitenlandse handel met de Europese landen. Terwijl Duitsland vroeger steeds een batig saldo had, is thans een tekort ontstaan, dat in zekere mate wellicht zal blijven. Beschouwt men het gebied buiten Europa, dan valt hier

vooral de omvang van het tekort op. Dit geldt niet slechts ten opzichte van de Verenigde Staten, maar ook ten opzichte van Azië, Afrika en Australië. Beide feiten doen dus de raming van de Bondsregering in het O.E.E.C.-Memorandum, volgens welke voor 1951/52 op een tekort van slechts \$ 400 mln moet worden gerekend, in een twijfelachtig licht verschijnen. In de eerste plaats is in het Memorandum zelfs met de mogelijkheid, dat de betalingsbalans met de O.E.E.C.-landen in Europa zonder het sterlinggebied passief zou zijn, geen rekening gehouden. Dat met het sterlinggebied een groter tekort te verwachten is, bewijzen reeds de pogingen, die gedaan worden om de import van het dollargebied naar het sterlinggebied te verplaatsen. De waarschijnlijkheid van een juiste raming van het tekort bij het aflopen van de Marshall-hulp is momenteel te gering, daar de invloed van de politiek van liberalisatie eerst moet worden afgewacht.

Mogelijkheden van vermindering of wel verplaatsing van de import.

In elk geval komen twee problemen duidelijk naar voren: in hoeverre kan de invoer verminderd dan wel verplaatst worden, en in hoeverre is verhoging van de export in het algemeen en naar het dollargebied in het bijzonder te verwachten. Wat de import betreft moet men uitgaan van het feit, dat in 1948 de invoer van agrarische producten 58 pCt, die van industriële goederen 42 pCt bedroeg; in 1949 zijn deze percentages reeds resp. 48 en 52 geworden, en voor 1951/52 moet op een verdere relatieve daling van de invoer van agrarische producten tot 41 pCt en op een relatieve vermeerdering van de import van industriële producten tot 59 pCt worden gerekend. Deze verschuiving der percentages heeft echter betrekking op een in zijn geheel toenemend invoervolume. Als daarbij de invoer van agrarische producten tot 1951/52 vermoedelijk slechts met enkele procenten kan worden verlaagd, dan ligt dit hieraan, dat in 1936 de nuttige oppervlakte aan landbouwgrond per hoofd der bevolking 41 ha bedroeg, in 1949 echter slechts 26 ha, d.w.z. de sterke versmalling van de agrarische basis dwingt tot grotere invoer van levensmiddelen. Grondige onderzoekingen nu hebben aangetoond, dat bij een verbruik van slechts 2.681 calorieën per dag tegen gemiddeld 2.961 calorieën in de jaren 1935—1938 het graanverbruik misschien iets kan worden beperkt; deze mogelijkheid blijft echter binnen wel zeer enge grenzen. Als op een geringe belasting van de invoer gerekend wordt, dan geschiedt dit daarom, omdat Duitsland lid van de Internationale Tarwe-Overeenkomst hoopt te worden en zodoende het voordeel van lagere prijzen zou genieten. De eigen graanproductie kan, ondanks belangrijke verhoging van het gebruik van meststoffen, niet in belangrijke mate worden opgevoerd, zodat de graanvoorziening in hoofdzaak door import moet geschieden. Niet veel gunstiger zijn de vooruitzichten voor verhoging van de binnenlandse vetproductie, daar de melkwinning per koe thans nog beneden die van voor de oorlog ligt en tot aan het beëindigen van de Marshall-hulp vermoedelijk wel niet belangrijk boven het vooroorlogse peil zal kunnen worden opgevoerd. In elk geval vereist een sterkere uitbreiding van de veeteelt een iets toenemende invoer van voedergraan, zodat daardoor de eventuele besparing aan broodgraan waar teniet gedaan wordt. Over het geheel genomen zal waarschijnlijk de veestapel in 1951/52 niet veel groter zijn dan voor de oorlog, zodat, als de vroegere melkproductie weer zou worden bereikt, het totale aanbod wel niet belangrijk zou kunnen worden verhoogd.

De op dit terrein bestaande onzekerheid doet de vraag rijzen, in hoeverre het eigenlijk wel doelmatig zou zijn, grote bedragen in de landbouw te investeren. Bestaat niet het gevaar, dat, als men de landbouw door hogere prijzen beschermt, slechts het agrarisch inkomen wordt verhoogd, zonder dat een overeenkomstige stijging van de

¹⁾ Vertaald uit het Duits. Red.

productiviteit wordt bereikt? Maar zelfs wanneer de hogere inkomens tot grotere investering zouden leiden, zou het een open vraag zijn, in welke verhouding de marginale opbrengsten tot de marginale kosten staan, vergeleken bij investeringen in andere sectoren, vooral in die der industrie. Juist omdat Duitsland een kapitaalarm land is, dient deze vraag zeer zorgvuldig te worden overwogen. De beantwoording daarvan is te moeilijker, daar de integratie van Europa juist ook voor de Westduitse landbouw een nieuwe situatie zal scheppen, waarbij nog geenszins duidelijk is, in hoeverre de tegenwoordige structuur van de Duitse landbouw zal kunnen worden behouden. Zonder de economische invloeden van Europese integratie op de landbouw te willen overschatten — daar immers juist voor een aantal dierlijke producten de nabijheid van de consumptieplaats van essentieel belang is — moet men het althans voor de randgebieden twijfelachtig achten, of onder de tegenwoordige omstandigheden in Duitsland nieuwe investeringen verantwoord zouden kunnen zijn. Wanneer er dus van de zijde der geallieerden ook in dit opzicht kritiek is uitgeoefend op het O.E.E.C.-Memorandum, dan behoorde een deskundig onderzoek, waarbij de zaak uit Europees oogpunt wordt beschouwd, te worden afgewacht en eerst dan diende te worden uitgemaakt, of additionele investering in de Westduitse landbouw ook in dit opzicht is gerechtvaardigd.

Dat van *vermindering van de invoer van grondstoffen* ter ontlasting van de betalingsbalans geen sprake kan zijn, blijkt uit de gehele economische structuur van Duitsland. Aan de orde is dus alleen de vraag, met ongeveer hoeveel in 1951/52 de import van grondstoffen moet worden verhoogd, wanneer wordt aangenomen, dat de industriële productie zal stijgen. Het regeringsmemorandum houdt rekening met een verhoging van 10 pCt bij onveranderde prijzen. Opgevoerd moet worden de import van grondstoffen voor de chemische industrie, de textiel-, de hout-, de ijzer- en de metaalindustrie, alsmede de invoer van minerale oliën. Ook bij zeer voorzichtige raming moet daarom eerder op een stijging dan op een daling van het tekort op de betalingsbalans worden gerekend.

Vermindering van de import van eindproducten is, als men van de tegenwoordige invoerhoeveelheden uitgaat, niet van zo grote betekenis, en wel omdat het aandeel der eindproducten in de totale invoer gering is. Het is echter de vraag, in hoeverre als gevolg van liberalisatie van de buitenlandse handel in plaats van grondstoffen en halffabrikaten grotere hoeveelheden eindproducten zullen worden ingevoerd. De in het vierde kwartaal van 1949 opgedane ervaringen leren, dat het niet mogelijk is, dat binnenkort grote veranderingen zullen plaatsvinden. Gerechtvaardigd is een grote invoer van eindproducten echter dan, wanneer productiemiddelen van grotere capaciteit worden ingevoerd, waardoor een grotere efficiëncy in het bedrijfsleven wordt bereikt. Hierbij is gedacht aan de invoer van bepaalde Amerikaanse werktuigmachines die niet binnen afzienbare tijd in dezelfde kwaliteit en tegen dezelfde kosten in het binnenland kunnen worden vervaardigd. Voor zover de liberalisatie van de handel tot deze consequenties leidt, kan men ze slechts toejuichen. Hetzelfde geldt, wanneer door de invoer van buitenlandse consumptiegoederen en productiemiddelen monopolistische bindingen in het binnenland onmogelijk worden gemaakt en op deze wijze de noodzaak van rationalisering wordt geschapen. Voorwaarde daarbij is echter, dat of de binnenlandse productie op de duur, tegen de buitenlandse concurrentie opgewassen is, zodat te eniger tijd het buitenlandse product weer kan worden verdrongen, nadat de kosten der binnenlandse productie aan het buitenlandse kostenpeil gelijkgemaakt zijn, of het buitenland op de duur de binnenlandse productie de baas blijft, zodat de meerdere import van deze goederen met de export van andere goederen moet worden betaald. Als dit laatste het geval zou zijn, zou zelfs een grotere

invoer van afgewerkte consumptiegoederen gemotiveerd lijken. De ervaringen van het laatste kwartaal van 1949 tonen echter, dat dit gezichtspunt ten dele slechts een zeer geringe rol kan hebben gespeeld, daar een aantal goederen is ingevoerd, waartegen op de duur de binnenlandse productie beslist zal zijn te concurreren. Zonder dat de import van deze eindproducten behoeft te worden beperkt, bijv. door het heffen van rechten, moet er rekening mee worden gehouden, dat alleen door middel van concurrentie de invoer kan worden ontlast. Wat de kwestie van eventuele vermindering van de import van eindproducten betreft, kan dus tenslotte worden gezegd, dat men mag aannemen, dat deze import de totale invoer in elk geval niet al te zeer belast, dat echter tot eind 1951/52 om bovengenoemde redenen in het kader van de liberalisatie de invoer misschien enigszins zal stijgen.

Wanneer dus geconstateerd mag worden, dat over het geheel genomen de import eerder een stijgende dan een dalende tendentie vertoont, blijft nog speciaal het probleem te bespreken, in hoeverre de invoer uit het dollar gebied naar het niet-dollar gebied kan worden verplaatst, om op deze wijze althans de dollarbalans te ontlasten. Bij de agrarische invoer kan inderdaad aan een zekere verplaatsing worden gedacht, en wel naar schatting voor ongeveer 20 pCt, speciaal wat broodgraan betreft. Daarmee zijn echter ook reeds de grenzen aangegeven, daar immers de Oosteuropese agrarische overschotgebieden voor de wereldhandel niet meer beschikbaar zijn en de op zich zelf betrekkelijk grote behoefte van de Duitse agrarische invoer elders in de wereldhandel nauwelijks kan worden bevredigd, gezien de industrialisering en de andere tendenties in overzeese landen. Men kan nauwelijks aannemen, dat ter wille van deze hoeveelheden de bebouwde oppervlakte in overzeese landen vergroot of de verbouwing geïntensiveerd zal worden. Daarvoor zou een werkelijk blijvende toneming van de vraag, die tot prijsstijging zou leiden, noodzakelijk zijn.

Verplaatsing van de import van vetten en van grondstoffen voor vetten naar het niet-dollar gebied is naar schatting voor eenzelfde percentage mogelijk. Juist hierbij echter rijst in verband met de liberalisatie van de buitenlandse handel de vraag, of dan niet in plaats van grondstoffen margarine, dus algemeen gezegd het eindproduct, op de binnenlandse markt komt, daar immers juist in de overzeese niet-dollarlanden in kwalitatief opzicht de productie van agrarische voortbrengselen een hoog peil heeft bereikt en de buitenlandse handel op coöperatieve basis goed is georganiseerd. Daar, zoals nog zal blijken, de export naar het sterlinggebied en de andere niet-O.E.E.C.-landen zou moeten worden verhoogd, zou er bij gedeeltelijke verplaatsing van de import naar deze gebieden rekening mee moeten worden gehouden, dat de invoer van veredelde producten eerder toe- dan afneemt.

Aan de verplaatsing van de invoer van grondstoffen en eindproducten zijn betrekkelijk nauwe grenzen gesteld. Weliswaar kunnen zekere grondstoffen uit het sterlinggebied worden betrokken, maar met het oog op de kwaliteiten moet juist de invoer van industriële vetten en oliën, katoen, wol, nonferro-metalen en ertsen sterk beperkt blijven, zodat het eerder in het belang van het gehele Duitse economisch leven zou zijn, als deze grondstoffen nog op groter schaal dan tot heden uit het dollar gebied werden betrokken. Ruwe katoen neemt onder de in te voeren artikelen een belangrijke plaats in, en juist voor deze grondstof geldt, dat het om de genoemde redenen nu eenmaal bijna niet mogelijk is, ze uit andere gebieden te betrekken, terwijl zulks bovendien met het oog op de kosten geheel ondoenlijk zou zijn.

Mogelijkheden van verhoging van de export.

Daar dus om de genoemde redenen van een vermindering van het tekort op de betalingsbalans door beperking

van de import vrijwel geen sprake kan zijn, is het probleem van exportvermeerdering des te belangrijker. Als men van de voor 1951/52 geraamde importen zou uitgaan, dan zou de export tegen die tijd tot \$ 2,2 mrd, d.w.z. tot meer dan het dubbele moeten worden opgevoerd, indien men tot een sluitende betalingsbalans wil komen. Doordat echter op Marshall-hulp tot een bedrag van bijna nog \$ 400 mln kan worden gerekend, kan deze opvoering van de export dienovereenkomstig enigermate beperkt blijven, d.w.z. het zou voldoende zijn als men tot een uitvoer van \$ 1,8 mrd zou weten te komen. Ook deze vermeerdering van de export is echter, vergeleken bij de tot heden bereikte omvang daarvan, van buitengewone betekenis, als men zich voor ogen stelt, dat met de toename van de uitvoer de afzetmoeilijkheden eerder toedien afnemen, en dit niet alleen omdat op de buitenlandse markten voor bepaalde producten het verzadigingspunt bereikt wordt, maar vooral ook, omdat met de opvoering van de Duitse export voor bepaalde voortbrengselen de concurrentiedruk toeneemt. Met het oog daarop zal er dus bij de op zichzelf noodzakelijke vergroting van de gehele Duitse export op gerekend moeten worden, dat buitengewoon grote inspanning vereist zal zijn.

De kansen op uitbreiding van de export zijn, wat de verschillende soorten van goederen betreft, zeer uiteenlopend. Kolen- en staalproducten, die in quantitatief opzicht van betekenis zijn, zullen op de duur wel geen hoge geldelijke opbrengsten leveren; men zal eerder vermindering daarvan moeten verwachten, zodat de uitvoerwaarde zal dalen. De verhoging van de staalproductie zal beperkt moeten blijven, zolang de totale productie van 11,1 mln ton volgens het industrieplan niet mag worden overschreden, welke grens echter in Januari 1950, omgerekend over het hele jaar, reeds werd bereikt. De uitvoerschoot, die tijdelijk van grote betekenis was, zal eerder afnemen, tusschen de schrootvoorraden verminderen en de overblijvende hoeveelheden voor de uitbreiding van de binnenlandse productie nodig zijn. Bij de consumptiegoederen moet ten volle rekening worden gehouden met de industrialisering in overzeese landen, die een vermindering van de afzet ten gevolge heeft. Zo blijven grotere kansen op vergroting van de export vooral bestaan voor de industrie van zgn. „Spezialwaren” en productiemiddelen, alsmede voor de chemische industrie.

Volgens het Memorandum van de Bondsregering voor de O.E.E.C. en met de ramingen voor de binnenlandse productie en de grondstoffeninvoer als basis, zou men voor 1951/52 tot een zodanige verschuiving komen, dat bij de totale uitvoer van Duitsland de volgende producten met de daarbij aangegeven percentages betrokken zullen zijn:

Kolen.....	22 pCt
Machinebouw.....	14 „
IJzer en staal.....	12 „
Chemische producten ..	10 „
IJzer- en staalwaren	7 „
Textielgoederen	7 „

Deze cijfers omvatten $\frac{3}{4}$ van de totale uitvoer. Afgezien van kolen zou de helft daarvan uit eindproducten bestaan.

Wat de productie van de verschillende industrieën afzonderlijk betreft kan grotendeels op verhoging, voor een deel op verlaging van de zgn. exportquote worden gerekend, als het doel van de exportvermeerdering realistisch wordt gezien. Zo zou bij de machinebouw de exportquote, die in 1936 16,8 pCt bedroeg, aan het eind van de periode van de Marshall-hulp tot 19,4 pCt moeten worden verhoogd. Voor ijzer, staal, plaatijzer- en metaalwaren zou naar verhoging van 13,8 tot 22,6 pCt moeten worden gestreefd. Evenzo zou de electrotechnische industrie, die in het gebied van de Westduitse Bond nog pas wordt opgebouwd, haar quote van 12,7 pCt tot minstens

15,6 pCt moeten opvoeren. Daarentegen zullen waarschijnlijk na het tijdelijk verlies van Oost-Duitsland de industrie van fijn-mechanische en die van optische artikelen, die in 1936 28,1 pCt exporteerde, op nauwelijks meer dan 25,7 pCt komen, en zal de chemische industrie, die tengevolge van de ontbinding van het I-G Farben-Concern en tal van andere maatregelen bijzonder zwaar getroffen is, in plaats van haar vroegere quote van 15,8 pCt ternauwernood 12,7 pCt kunnen bereiken. Daar deze verschillen industrieën in zwaar uiteenlopende mate voor het betrekken van grondstoffen op het buitenland zijn aangewezen, is hun betekenis als aanbrengrers van netto-deviezen met het vermelden van de exportquote niet voldoende gekarakteriseerd. Het zij voldoende er hier op te wijzen, dat bijv. bij de chemische industrie de behoefte aan buitenlandse grondstoffen betrekkelijk gering is, zodat het te begrijpen is, dat de chemische industrie in de tijd voor de oorlog ongeveer $\frac{1}{3}$ van de gehele netto-deviezenopbrengst kon leveren. Het zou daarom in het belang van geheel Duitsland en zeker ook in dat van geheel Europa zijn, wanneer juist deze tak van bedrijf weer een groter aandeel in de export zou krijgen.

Waar liggen de moeilijkheden van het opvoeren van de Duitse export? Voor zover deze binnen het land zelf te zoeken zijn, gaat het om vier groepen. Om te beginnen heeft Duitsland voorlopig gemiddeld te hoge productiekosten, voor zover deze bepaald worden door de bij de voortbrenging toegepaste techniek, daar bij vergelijking met een aantal buitenlandse industrieën aangetoond kon worden, dat de uitrusting van deze laatste met kapitaalgoederen veel ruimer is, of wel de machines een grotere capaciteit bezitten. In overeenstemming daarmee bedraagt de gemiddelde arbeidsproductiviteit nauwelijks meer dan 75-80 pCt van die van de voor de oorlog. De oorzaken van de relatief geringe arbeidsproductiviteit moeten worden gezocht in het tewerkstellen van een deel der arbeidskrachten bij door de oorlog noodzakelijk geworden reparatiewerkzaamheden en andere werkzaamheden voor de wederopbouw, in onvoldoende rationalisering van de diverse bedrijven, stakken en ondernemingen, daar het overschakelen van de industrie op het kleinere economische gebied in werkelijkheid het uiteenvallen van tal van oude bedrijfsbindingen betekende. Een verdere oorzaak is in elk geval de tot heden stagnerende grondstoffenvoorziening. Tenslotte moet in aanmerking worden genomen, dat ondanks het feit, dat het concurrentieprincipe weer sterk veld wint, in vele gevallen nog de verwinging van de productiestructuur ten gevolge van de onder invloed van de oorlog ontstane geleide economie te constateren is. Het is begrijpelijk, dat de daardoor getroffen ondernemingen trachten hun positie zo lang mogelijk te handhaven. Zij vertragen daarmee echter het, van algemeen economisch standpunt uit gezien, noodzakelijke proces van aanpassing aan de nieuwe behoefte.

Daarmede is de tweede belangrijke groep van factoren ter sprake gebracht, waardoor de Duitse export wordt geremd. Want zolang de Duitse productiestructuur nog niet aan de nieuwe exportstructuur is aangepast, zal een belangrijke opvoering van de export wel nauwelijks mogelijk zijn. Behalve de genoemde redenen moeten hier de voor de Duitse koopman wereldmarkt te nemen ontwikkelingen worden genoemd. De analyse van de wereldmarkt ligt nog in de windselen. De zo dringend noodzakelijke uitwisseling van ervaringen tussen de verschillende ondernemingen omtrent de afzetmoeilijkheden in het buitenland moet zoveel mogelijk door de in aanmerking komende organisaties, zoals Kamers van Koophandel enz. worden bevorderd. Daarbij moet in het oog worden gehouden, dat de voor de exporteur nodige inlichtingen over de douanetarieven, het inkomenspeil en algemene ontwikkelingstendenties in de betreffende landen voor verreweg het grootste deel alle

even belangwekkend zijn, zodat, wat dit betreft, een algemene voorlichting volkomen verantwoord is. Zulk een voorlichting moet echter in Duitsland over het algemeen nog tot ontwikkeling worden gebracht. Eerst als men daarop kan steunen, kunnen marktanalyses voor bepaalde branches worden gemaakt. Tenslotte blijft er een betrekkelijk kleine rest van inlichtingen, die zich alleen de exporteur voor zijn speciaal product kan verschaffen. Deze inlichtingen zullen echter altijd buiten een centrale voorlichting over de buitenlandse markt vallen.

De derde groep van moeilijkheden voor de Duitse exporteur wordt veroorzaakt door de gebrekkige organisatie. Niet alleen ontbreken tot heden de noodzakelijke buitenlandse vertegenwoordigers, maar bovendien is men nog niet tot de allerbelangrijkste beslissingen omtrent de organisatorische opbouw van de export gekomen, in zoverre, dat opnieuw over de vraag beslist moet worden, of grote firma's rechtstreeks moeten exporteren, dan wel de exporthandel moeten inschakelen. Met het oog op onze armoede aan deviezen zal ook hier een rationele methode moeten ontstaan, waardoor het gemeenschappelijk belang van alle bij de export betrokkenen absoluut wordt gediend. Men zou hier van de fouten van het verleden moeten leren en aan deze kwestie grotere aandacht moeten schenken dan dat men zich alleen maar door de gedachte laat leiden, dat men voor korte tijd in dit of dat geval — zonder contact met de concurrenten in het binnenland te zoeken — buitenlandse handel tracht te drijven.

Een laatste groep van moeilijkheden voor de Duitse export ligt in de onvoldoende exportfinanciering, en wel vooral bij zaken op lange termijn. De hoge rentevoet in West-Duitsland brengt op zich zelf al mee, dat de positie van de Duitse exporteur ongunstig is. Bovendien heeft echter het verdwijnen van de grote banklichamen mede er toe geleid, dat grote credieten op lange termijn voor export moeilijk te krijgen zijn of althans slechts tegen zo hoge kosten, dat daardoor concurrentie a priori onmogelijk wordt. Ook daarbij zal langzamerhand moeten blijken, of men speciale exportbanken zal oprichten of de financiering meer aan toevallig beschikbare bankrelaties zal overlaten. Tenslotte moge in dit verband nog de bijzondere druk van de omzetbelasting op de Duitse exporteurs worden genoemd, waardoor de uitvoer naar in fiscaal opzicht gunstiger gestelde landen wordt bemoeilijkt. Deze exportmoeilijkheden in het binnenland doen zich tegenwoordig te meer voelen, daar bij vrije concurrentie de reactie daarop veel sterker is dan bij geleide economie, zoals Duitsland die sinds 1934 heeft gekend, mogelijk was. De moeilijkheden hebben tegenwoordig ook daarom grotere betekenis, omdat de quota van de buitenlandse handel, zoals hierboven werd aangetoond, thans juist belangrijk groter zijn dan vroeger.

Bij deze moeilijkheden in het binnenland komen de uitvoerbelemmeringen tengevolge van de toestand op de buitenlandse markten. De werelduitvoer heeft, zoals bekend is, naar het volume ternauwernood het peil van voor de oorlog bereikt, terwijl in werkelijkheid bij het doortrekken van de trend van voor de oorlog dit peil ver overschreden had moeten zijn. Een van de oorzaken is het uitschakelen van Duitsland en Japan. In 1937 overtrof de export van Duitsland, zowel als die van Japan — in dollars uitgedrukt — die van de Verenigde Staten. Tegenwoordig is de uitvoer van deze landen slechts een gering deel van de werelduitvoer.

Aan deze vermindering in absolute en — vergeleken met de tijd voor de oorlog — relatieve zin beantwoordt een aantal regionale verschuivingen. De omvang van de import van Groot-Brittannië bijv. is vergeleken met de wereldinvoer te gering gebleven; daarentegen is de invoer van de Verenigde Staten sterker dan het gemiddelde toegenomen. De inter-Europese handel zonder die van Oost-Europa heeft het peil van voor de oorlog nog lang niet bereikt, terwijl de Europese handel met landen buiten

Europa belangrijk boven het vooroorlogse peil uitgaat. Men kan dus van een duidelijke verplaatsing van de Europese handel naar landen buiten Europa spreken.

De ontwikkeling van de wereld economie is oorzaak van een verdere bemoeilijking van de Duitse export. Bedoeld wordt het voortdurend slechter worden van de ruilvoet. Naarmate de overzeese landen meer industrialiseren, neemt hun vraag naar grondstoffen toe, d.w.z. de wereldvraag stijgt en in zoverre vertonen de wereldprijzen voor grondstoffen een structureel stijgende tendentie. Aan de andere kant schijnen de prijzen voor eindproducten meer een neiging tot dalen te vertonen, daar de wereldindustrialisering toeneemt en de verscherpte concurrentie ertoe noodzaakt, steeds weer nieuwe wegen in te slaan, of wel de winstmarge te verkleinen. Het is daarom niet toevallig, dat de gemiddelde prijs van de import uit de niet-Europese landen vergeleken met de vooroorlogse periode sterker is gestegen dan de gemiddelde prijs van de export naar deze landen. Als deze tendenties aanhouden, zou de ruilvoet juist ook voor een land als Duitsland met zijn sterk toegenomen industrialisering nadelige gevolgen hebben.

Een bijzondere moeilijkheid voor de Duitse export ontstond door de toenemende industrialisering in Europa zelf na de oorlog, voor zover deze plaats had zonder dat daarbij rekening werd gehouden met de algemene situatie in Europa. Als dus bijv. met Marshall-gelden de capaciteit van de ijzerindustrie en die van andere industrieën wordt opgevoerd, zal eerst na het afschaffen der invoerrechten in de Europese handel moeten blijken, waar de werkelijk voordeligste vestigingsplaats van een industrie is. Terwijl in principe toenemende industrialisering van de verschillende landen alleen maar kan worden toegejuicht, daar zij een vergroting van de reële koopkracht betekent en zodoende de neiging tot importeren vergroot, hetgeen wil zeggen: voor Duitsland de kans op exporteren doet toenemen, hangt alles er van af, in hoeverre deze nieuwe industrieën op de duur tot concurreren in staat zullen zijn.

Münster (Westf.).

Prof. Dr W. HOFFMANN.

FINANCIËLE SANERING IN INDONESIË.

II¹⁾

Het vervolg op de maatregelen in de deviezensector is gekomen bij de noodwet van 19 Maart jl. (Noodwet No. 13), waarbij de Minister van Financiën wordt gemachtigd om gedurende het jaar 1950 alle maatregelen te treffen terzake van het aangaan van een staatslening ten laste van de Verenigde Staten van Indonesië en om, met inachtneming van de bepalingen der voorlopige constitutie, voorschriften te geven met betrekking tot de geldomloop. Hiervan gebruik makende heeft deze Minister op 19 Maart twee besluiten genomen, n.l. het geldsaneringsbesluit (No. P.U. 1) en het leningbesluit (No. P.U. 2). Met deze besluiten is de volgende stap op de weg der geldsanering gezet.

Omvang.

In grote lijnen komen de regelingen op het volgende neer. Van de chartale geldcirculatie, voor zover bestaande uit munt- en bankbiljetten van f 5 en hoger, wordt aan de helft het karakter van wettig betaalmiddel ontgenomen; dit geschiedt in de meest letterlijke zin door alleen de linkerhelft in circulatie te laten tegen de helft van de daarop genoteerde nominale waarde. De rechterhelften der biljetten dienen als titel, rechtgevend om in te schrijven op de staatslening. Een speciale regeling is getroffen met betrekking tot de kassen der banken, inclusief spaarbanken en daarmee gelijkgestelde instellingen, zomede voor de kassen van publiekrechtelijke lichamen, fondsen

¹⁾ Het eerste gedeelte werd geplaatst in „E.-S.B.” van 5 April 1950.

bedragen krijgen voor zover zij nog bij de werknemers en -stichtingen; de linkerhelften der onder de sanering vallende biljetten van die kassen moeten worden ingeleverd bij De Javasche Bank en de rechterhelften bij een nader aan te wijzen instantie. De kassen der banken enz. worden voor het volle nominale bedrag vergoed. Volgens de laatste opgave van De Javasche Bank bedroeg de chartale circulatie aan federaal en Javasche Bank-geld op 8 Maartjl. iets meer dan twee milliard gulden; daarvan blijven de muntbiljetten tot en met f 2,50 vol wettig betaalmiddel en daarvan komen voorts in mindering de kassen van de banken enz. en van de hogere en lagere publiekrechtelijke instellingen, fondsen en stichtingen. Bovendien kan worden aangenomen, dat een gedeelte van het geld verloren is; omtrent de omvang bestaan nog geen gegevens; in het kader van deze sanering zal geen geld behoeven te worden achtergehouden uit vrees voor ontdekking van belastingontduiking, zodat wat er aan geld is te verschijn zal komen. Geschat wordt, dat aan munt- en bankbiljetten van f 5 en hoger ongeveer 1.800 miljoen gulden in omloop was. In hoeverre de maatregel van het doorknippen van geld permanent bij de eenvoudigen van geest wantrouwen en dus onwil zal doen ontstaan om papiergeld te accepteren en in hoeverre zij tengevolge van onwetendheid de rechterhelft om niet zullen kwijtraken, moet worden afgewacht.

De in de Negara Republik Indonesia circulerende papiergeldsoorten verliezen op 1 Mei 1950 haar hoedanigheid van wettig betaalmiddel en zullen, te beginnen op 27 Maart, tegen nader bekend te maken koersen worden ingewisseld, terwijl in deze geldsoorten luidende tegoeden bij banken worden geblokkeerd, in afwachting van nadere voorschriften inzake de inwisseling tegen wettig betaalmiddel en de koersen hiervoor.

In de girale sector worden in het algemeen alle saldi voor de helft geblokkeerd voor zover deze groter zijn dan f 400. Tot f 400 n.l. blijven saldi, welke in totaal dit bedrag niet bereiken, vrij, terwijl voor saldi tot f 1.000 slechts de helft boven de f 200 wordt geblokkeerd; voor saldi van f 1.000 en hoger vindt, afgerond naar beneden, op veelvouden van f 200 integraal blokkering van de helft plaats. Van deze blokkering zijn vrijgesteld naast de saldi der overheidsdiensten en van diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen, die van aan te wijzen stichtingen en instellingen met een zuiver charitatief doel, die van buitenlandse centrale en andere banken en de saldi der in Indonesië werkende banken enz. onderling en bij De Javasche Bank. Eigenaren van schatkistpapier, behalve de banken enz. en de aangewezen zuiver charitatieve instellingen en stichtingen, dienen dit bij De Javasche Bank aan te bieden ter afschrijving van de helft der nominale waarde, welke afgeschreven helft door De Javasche Bank op een geblokkeerde verzamelrekening wordt geboekt. De rechterhelften der bankbiljetten en de op verzamelrekeningen geboekte geblokkeerde gedeelten van saldi bij banken en schatkistpapier kunnen t.z.t. worden ingewisseld tegen obligaties in een staatslening, rentende 3 pCt met een looptijd van 40 jaar, uitgegeven in coupures van f 100, f 500 en f 1.000. Deze lening zal worden afgelost door jaarlijks, voor het eerst in 1951, een bedrag van ten hoogste 1,19 pCt van het gehele bedrag der schuld vermeerderd met de door inkoop vrijgevallen rente voor inkoop van schuldbekentenissen te bestemmen.

De omvang der saldi van het publiek bij banken bedroeg per ult. 1948, volgens het jaarverslag van de President van De Javasche Bank, ruim 1,4 milliard gulden en in verband met de stijging van de overheidsschuld bij deze bank mag worden aangenomen, dat deze sedertdien zijn gestegen. De hoeveelheid schatkistpapier bedroeg per ult. 1949 550 miljoen gulden, waarvan een 300 miljoen vermoedelijk van afstempeling vrij zal zijn.

Het wettig betaalmiddel, dus de linkerhelften, wordt thans vervangen door voorlopig nieuw Java-

sche Bankgeld en later door definitief ander geld.

Aan deze maatregelen is voorts gekoppeld een tijdelijk moratorium voor een ieder, die uitsluitend door of tengevolge van deze sanering zijn betalingsverplichtingen niet of niet-tijdig kan nakomen.

Betekenis.

Als logisch vervolg op de in mijn vorige beschouwing beschreven eerste maatregelen komen thans deze, welke een directe sanering der circulatie beogen en tevens de eenheid van het geldwezen in de jonge republiek over de hele lijn herstellen, door aan de vele in het R.I.-gebied circulerende geldsoorten haar wettige betaalkracht te ontnemen. Door de autoriteiten wordt geschat, dat voor 1½ milliard gulden op de nieuwe staatslening zal worden ingeschreven. In mijn vorige beschouwing stelde ik, dat de circulatie in voormalig federaal gebied in totaal op 4 milliard kon worden geschat. Bedenkt men, dat van dit bedrag in mindering komen de contanten in de overheidskassen en bij de banken enz., de coupures van f 2,50 en lager en het totaal der in het ongerede geraakte alsmede een deel van de illegaal in het buitenland aangehouden biljetten, zomede bepaalde tegoeden, dan is de orde van grootte van deze raming zeker reëel. Gesteld kan dus worden, dat een belangrijk gedeelte der in voormalig federaal gebied aanwezige koopkracht is geblokkeerd, terwijl in het gebied der Negara Republik Indonesia eveneens de noodzakelijke maatregelen zijn genomen. Dit wil echter nog niet zeggen, dat daarmee de helft der circulerende koopkracht is weggenomen. Afgescheiden van wijzigingen in de omloopsnelheid, moet worden bedacht, dat er van het bovenbedoelde bedrag der circulatie een gedeelte sluimerende koopkracht was, welke geen invloed had op de prijsvorming: opgepot geld, sluimerende saldi van bedrijven bij banken (zowel bedragen, vrijgekomen uit winst en afschrijving, welke niet konden worden getransfereerd of in het bedrijf aangewend, als bedragen welke door de beperkte bedrijfsomvang of uit andere oorzaken niet konden worden aangewend), saldi van niet-deviezeningezetenen (gurni-saldi), op de banken gestorte besparingen enz. Door de halvering der saldi worden deze, behalve de gurni's, thans gedeeltelijk van sluimerende, effectieve saldi, terwijl uit het buitenland illegaal teruggebrachte biljetten nu ook koopkracht gaan oefenen. Over de omvang dezer voorheen sluimerende saldi bestaan geen exacte gegevens. Met het nieuwe geld komt in de naaste toekomst een uitbreiding van het gebied van circulatie tot heel Indonesië en het zal dus mede afhangen van de in de Negara Republik Indonesia te scheppen verhoudingen, hoe groot de saneringscorrectie is.

Bovendien is de kredietpotentie der banken belangrijk ingekrompen. Weliswaar is de debetzijde der bankbalansen niet aangetast, maar doordat zij straks de geblokkeerde saldi moeten afdragen onder afboeking van de tegenwaarde van haar saldo bij de centrale bank, wordt haar liquiditeit van de eerste orde kleiner.

De nieuwe lening heeft een lagere dan haar nominale waarde. Het krantenbericht, dat de Minister van Financiën zou hebben gezegd, dat de stukken minstens 99 pCt waard zijn, moet op een misverstand berusten. Gaat men uit van een algemene rentevoet voor Indonesië van 3½ pCt en beschouwt men deze obligatie als goudgerand, dan zou de koers 92,39 en bij een rentevoet van 4 pCt, 85,63 zijn ²⁾.

De techniek van deze sanering moest tot gevolg hebben, dat de kleine man relatief het ergste is getroffen, omdat en voor zover juist het voor levensonderhoud nodige bedrag werd gehalveerd, terwijl de kleine spaarder, die zijn geld bij de spaarbank had, voor dit saldo geheel of gedeeltelijk vrij loopt. De op Zaterdag 18 Maart ontvangen wekelonen en de op 15 Maart ontvangen halve maand- of maand-

²⁾ Vgl. W. Zollinger: „Tabellen zur Kurs- und Rentabilitäts-Berechnung von Anleihen nebst theoretischen Erläuterungen“, blz. 73.

waren, de volle last der sanering te dragen, de per ultimo ontvangen maandlonen slechts een kleinere. Doch, zoals gezegd, dit was in het gekozen stelsel onvermijdelijk, hoewel de keuze van een ander tijdstip aan dit bezwaar meer had kunnen tegemoet komen.

Beoordeling.

Reeds uit mijn vorige beschouwing is gebleken, dat de toen genomen maatregelen tot correctie van de prijzen bij uit- en invoer bepaalde essentiële nieuwe ingrepen vereisten om effect te kunnen sorteren. Ik noemde toen sanering van het budget plus krediet- en saldi-blokkering en eventueel geldsanering. Thans hebben plaats gevonden de sanering in de chartale sector en de blokkering in de girale sector, de laatste echter niet in een vorm, dat latere deblokkering naar gelang van reële behoeften kan plaats hebben. Immers, or is voor de geblokkeerde gedeelten der saldi een bestemming aangewezen en voorsnog zijn de stukken der staatslening 1950 niet beleenbaar. Tijdens een persconferentie heeft de Minister van Financiën echter medegedeeld, dat, zodra er behoefte aan zou bestaan door een tekort aan middelen, de beleenbaarheid mogelijk zou kunnen worden gemaakt. Voor de staatslening is, zodra de stukken er zullen zijn, geen verbod van verhandeling gesteld.

Door de onttrekking van middelen aan de banken is haar kredietpotentieel verkleind.

De meest essentiële maatregel in het geheel, de sanering van het overheidsbudget, ontbreekt nog; tijdens de aankondiging der maatregelen is hierover met geen enkel woord gesproken, hetgeen valt te betreuren, omdat juist de aanhouding van een grondige budgetsanering vertrouwen zou hebben kunnen brengen, voor zover thans twijfel bestaat. Er konden zelfs andere geluiden worden beluisterd. Hoewel de meest gewenste gang van zaken zou zijn, dat de opbrengst van de staatslening, voor zover deze niet wordt gefinancierd door het uit de circulatie nemen van de muntiljetten³⁾, zou worden gebezigd om de schuld der Regering aan De Javasche Bank, welke per 22 Maart jl. ruim 1.700 miljoen gulden bedroeg, te verminderen, werd dit niet in het vooruitzicht gesteld, maar deelde de Minister van Financiën mede, dat de maatregelen slechts op de lange duur effect zullen sorteren. De verbeteringen, aldus de Minister, zullen niet direct merkbaar zijn, want de Regering heeft grote bedragen nodig om diverse projecten vit te voeren — daaronder vermoedelijk ook de financiering van een reconstructiebank —, waarbij zij niet kan wachten en leven op de verwachting, dat buitenlandse geldschietters zullen bijspringen. Zij krijgt nu een lening van 1½ miljard gulden en bij een verhoging van de export kan de begroting, alweer aldus de Minister, in evenwicht komen. Deze woorden kunnen betekenen, dat de bedoelde projecten reeds in de begroting en dus in haar tekort zijn opgenomen; echter ook, dat zij boven het tekort zullen komen. Voordat de Minister van Financiën aan het woord kwam, had de Minister-President reeds medegedeeld, dat het begrotingstekort 2½ miljard gulden is en dat de bedoeling van de Regering is de goederencirculatie te verhogen en de geldcirculatie te verminderen. Daartegenover staat, dat indertijd bij de opening van het Parlement President Soekarno heeft medegedeeld, dat er nog voor de ambtenaren pijnlijke maatregelen zouden volgen.

Het spreekt vanzelf, dat door deze maatregelen voorlopig, in vergelijking met vóór 18 Maart, een geldverkrapping is ontstaan en doordat deze naast in de consumptieve sfeer heeft plaats gevonden in de sector van het bedrijfsleven kunnen voor de bedrijven financieringsmoeilijkheden ontstaan. Van de omvang der financieringsbehoefte enerzijds en van de Kredietpotentie der banken

³⁾ Immers, voor zover overheidsgeld (Nica-geld) uit de circulatie verdwijnt, wordt het gedeeltelijk door Javasche Bank-geld vervangen en dit zal dus ten laste van de rekening van de Overheid bij De Javasche Bank dienen te geschieden. Afgeboekt kunnen dus worden de helft der circulerende Javasche Bank-biljetten en de geblokkeerde banktegoeden.

anderzijds zal afhangen, in hoeverre nieuwe maatregelen ter mildering dan wel vermogensimport zullen moeten plaatsvinden. Doch bedacht moet worden, dat in bepaalde sectoren deze financieringsmoeilijkheden juist in de opzet liggen, ten einde het aan de markt komen van goederen te bevorderen. Hierbij moet voor ogen worden gehouden, dat indien de opzet van het drukken van het prijsniveau op de vrije markt slaagt maar niet een overgangstermijn gedurende welke tegen ongeveer de oude prijzen kan worden uitverkocht, uit dezen hoofde de vervanging der goederenvoorraden tegen lagere prijzen zou kunnen geschieden, waardoor juist in de tweede en volgende hand weer middelen vrij komen, welke de financiële kracht dezer groepen vergroten⁴⁾.

De salarissen en lonen zijn in hun omvang niet gewijzigd; na het einde dezer maand wordt er dus weer op de oude basis aan de circulatie toegevoegd. Wel is de winstmarge in het bedrijfsleven aangetast, omdat de verkregen vermogensaanwas niet kan worden verteerd, doch moet dienen om in de grotere vermogensbehoefte dadelijk en in de toekomst te voorzien. In de consumptieve sector zijn dus alleen de tijdelijke en meer permanente besparingen voor minder dan de helft (saldi beneden de f 400 zijn vrij) als koopkracht geblokkeerd. In deze consumptieve sector is dus voor het ogenblik weinig veranderd; wel zullen voor die groep, welke saldi aanhield voor transfer naar het buitenland en nu voor dit transferrecht het tweevoud plus de helft van het aangehouden bedrag extra moeten betalen, ernstige moeilijkheden ontstaan, welke tot bezuiniging op uitgaven moeten leiden. Hier bestaat echter bij de Overheid bereidheid om tegemoet te komen.

Zou het overheidsbudget op korte termijn niet grondig kunnen worden gesaneerd, dan zal de circulatie over enkele maanden weer zijn uitgebreid. Immers, weliswaar wordt thans 1½ miljard gulden aan de circulatie onttrokken, maar bij een begrotingstekort op basis van 2½ miljard gulden voor 1950 wordt over 9½ maand weer 1.900 miljoen gulden toegevoegd. Aannemende, dat aan extra voorraden voor 50 miljoen gulden Indoneesisch courant zal worden gespuid met deviezencertificaten en dat de export zich verder op een gemiddelde basis van 100 miljoen gulden (oud) per maand zal bewegen, zal door het beschikbaar komen van deviezencertificaten tegen de koers van 200 na aftrek van de meerdere investering in voorraden 800 miljoen gulden extra aan de circulatie worden toegevoegd, waartegenover door de aankoop van deviezencertificaten voor diensten en import van goederen in de particuliere sector; rekening houdend met een extra bedrag voor investering in goederen, ruim 2 miljard aan de circulatie wordt onttrokken. Het saldo van deze operaties zou dus zijn, dat in totaal per ult. 1950 de circulatie, ongeacht kredietgeving door de banken, 2,7 miljard gulden zal bedragen, uitgaande van een effectieve koopkracht vóór de sanering van 3½ miljard gulden. Hierbij werd ervan uitgegaan, dat het genoemde tekort van 2½ miljard gulden zou bestaan vóór de verwerking van het hele complex van maatregelen. Moet echter worden aangenomen, dat dit bestond na verwerking van de gevolgen van de maatregelen inzake de deviezencertificaten — hetgeen waarschijnlijk is omdat aangenomen mag worden, dat het op 18 Maart gegeven bedrag met alle voordien plaats gevonden mutatieberekeningen rekening houdt — dan moet het totaal aan de Lande komende bedrag der deviezencertificaten buiten beschouwing blijven en wordt de circulatie nog met 800 miljoen gulden vergroot. Indien voor 225 miljoen gulden (oud) aan goederen boven de uit de export resulterende betalingsbalans (waaronder voor 135 miljoen E.C.A.-goederen) zou worden ingevoerd, dan zou een 675 miljoen gulden aan koopkracht extra worden gebonden.

⁴⁾ Behoudens voor bepaalde textielen en enkele andere goederen (o.a. meel) is met ingang van 1 April herwaarderding van de voorraad i.v.m. deviezencertificaten toegestaan.

Kunnen tegenover deze geldcirculatie meer goederen worden gesteld, dan zou zulks een belangrijke verbetering betekenen. Aangenomen moet worden, dat de bankfinanciering in bepaalde sectoren zal worden uitgebreid, zeker indien herstel van het produktie-apparaat plaats heeft, en, zoals inmiddels aangekondigd, de Regering het Indonesische bedrijfsleven in zijn financieringsmoeilijkheden te hulp komt. Van groot belang is ook, hoe door de omrekeningskoersen de verhoudingen in de Negara Republik Indonesia worden.

Beoordeling van het hele complex van maatregelen.

Uit alles blijkt, dat het centrale punt, waar alles om draait, het begrotingstekort is en dat dadelijk daaraan verbonden de vraag komt, of de export kan worden verhoogd en het binnenlands prijsniveau kan worden verlaagd of gehandhaafd. Over het begrotingstekort kan ik kort zijn: het toont aan, dat, indien de welvaart niet snel en belangrijk toeneemt, de overheidsuitgaven boven de draagkracht van dit land liggen. Doch ook indien de welvaart toeneemt, zal een handhaven van een uitgavenpeil als het tegenwoordige niet mogelijk zijn; evenwicht in het budget moet worden gevonden door de uitgaven omlaag te brengen. Indien in 1951 belangrijke buitenlandse leningen kunnen worden verkregen, heeft de Regering voor deze aanpassing de tijd tot de begroting van dat jaar.

Vergroting van de export vereist, naast orde en rust, kapitaals- dus deviezenuitgaven om het produktie-apparaat te herstellen. Hier ontstaan dus weer prioriteiten in het invoerbudget, omdat de sanering juist grotere invoer van consumptiegoederen vergt. Voorts wordt dan noodzakelijk, dat goederen — en vooral rijst en textiel — in het binnenland tegen aan de koopkracht aangepaste prijzen beschikbaar komen. In de sector der bevolkingsprodukten is voorts de vraag; of van produktie voor het binnenland naar die voor export wordt overgegaan, in welk geval echter de invoer van voedingsmiddelen weer groter dient te worden. Van een winst door vermindering van de smokkelhandel valt niet veel te verwachten. In deze sector kan, tenzij inderdaad de voor deze sanering externe factoren verbeteren (dus orde en rust en het herstel van het produktie-apparaat) geen grote verwachting voor belangrijk meer export worden gekoesterd.

Wat het vergroten van het aanbod in de binnenlandse consumptieve sfeer betreft, kan men, zij het in middelen en tijd beperkt, slagen en door de nieuwe maatregelen zijn de kansen verbeterd, dat de essentiële goederen, welke eertijds naar de vrije markt gingen, daar thans in grotere hoeveelheid komen. Hier ligt echter de grote vraag, nl. of het zal gelukken de prijzen voor de consument in de vrije sector te drukken. De geldverkrapping in de eerstkomende maanden kan hier bevorderend werken, mits het vergrote aanbod snel en krachtig komt en tot de consument kan worden gebracht. Het knelpunt, waarom de situatie voor het prijsniveau draait, ligt in de eerstvolgende paar maanden. En dan is een tweede vraag, of deze prijsdaling zodanig zal zijn, dat zij, ondanks hogere prijzen voor andere essentiële levensbehoeften, de kosten van het levensonderhoud als geheel zal verlagen. Daarbij moet worden bedacht, dat, nu de prijzen der exportprodukten in het binnenland zijn verbeterd, moet worden verwacht, dat de rijstprijs en daarmee tal van andere prijzen zullen stijgen, omdat er anders nieuwe — en ongewenste — spanningen zouden ontstaan. Door het beschikbaar zijn van deviezen boven die uit export, kan het aanbod in de consumptieve sfeer tijdelijk worden vergroot. Het zal van het nieuwe evenwicht in het prijsniveau afhangen, of de thans genomen maatregelen tot kostenverhoging voor de produktie — hetgeen op de duur bemoeilijking van de export zou kunnen betekenen — zullen leiden. De afkondiging en vermoedelijke invoering per 1 Mei a.s. van de omzetbelasting, welke een prijsstijging van tussen 10 en 15 pCt zal betekenen, wordt

thans een buitengewoon gevaarlijke factor, omdat deze het vertrouwen van de consument, indien deze veel stijgingen waarneemt, zal ondermijnen en omdat zij een deel van het aan de bevolkingsproducent toegedachte waardeaccres van de export weer wegneemt. Voor de groep der in Indonesië werkzame buitenlandse werkers betekenen de maatregelen een belangrijke kostenverhoging; hierop kom ik nog terug.

Een punt van betekenis is de prijs der deviezencertificaten. Een verlaging van de koers dezer certificaten beneden de huidige van 200 betekent, dat de prijsverbetering voor de exportprodukten kleiner wordt — hetgeen, indien de kosten zijn aangepast, invloed kan hebben op de omvang van de uitvoer — maar tevens dat de Regering, welke het saldo aan certificaten levert en daardoor middelen krijgt, minder ontvangt, het begrotingstekort dus groter wordt en daarmee weer een inflatoire kracht wordt versterkt; een verhoging van de prijs heeft weliswaar een deflatoire werking, maar brengt daarnaast in de binnenlandse sector nieuwe spanningen. In aanvulling op mijn vorig artikel kan thans worden medegedeeld, dat tijdaffaires in deviezencertificaten kunnen worden afgesloten; de banken kunnen nu het risico dekken bij het Deviezenfonds.

Het hele bedrijfsleven, voor zover met geïmporteerde produktiemiddelen werkend, heeft een zware slag ontvangen voor zover zij het bedrag der vroegere afschrijvingen niet in het buitenland heeft aangehouden. En zolang niet op basis van de vervangingswaarde kan worden gecalculerd, zullen op deze produktiemiddelen nieuwe verliezen worden geleden, terwijl ook de vervanging der voorraden straks nieuwe vermogensinvesteringen zal eisen teneinde het bedrijf op peil te houden. Dit betekent dus het moeten boeken van belangrijke verliezen, voor zover in het verleden niet vermogensaanwinsten uit hoofde van prijsverschillen zijn geboekt op een reserverekening. De gedwongen investering van een gedeelte der middelen buiten het bedrijf kan tot financieringsmoeilijkheden en door het duurder bankkrediet tot kostenverhoging leiden. Voor buitenlandse investeringen zijn deze verliezen des te duidelijker, aangezien het terugtrekken van het vermogen bij een koers van het deviezencertificaat van 200 op de ongunstige basis van het drievoud moet geschieden (inlevering deviezencertificaten tot volle bedrag van het te transfereren bedrag), tenzij alle verhoudingen binnenslands tot het drievoud zouden stijgen, maar dan zou de sanering als niet geslaagd moeten worden beschouwd en zou zeker de export groot gevaar lopen en daarmee de gehele agrarische sector, op welke de welvaart nog steelt. Bovendien wordt de rentabiliteit van dit van elders aangetrokken vermogen in vreemde munt getierceerd, alweer met hetzelfde „tenzij”. En dan staan wij voor het feit, dat er — en terecht — van wordt uitgegaan, dat zulks niet zal geschieden; immers, de voor export werkende producent en handelaar krijgt het tweevoud aan opbrengst, maar moet voor transfer van winst en afschrijving het drievoud betalen! Dit kan alleen worden gemotiveerd door te stellen, dat de kosten minder dan tot het tweevoud zullen stijgen. Dit zal echter voor de bedrijven geheel verschillend liggen. Voor sommige bedrijfstakken zal het bestaan thans op een andere en uiterst moeilijke basis komen; men denke bijv. aan het levensverzekeringbedrijf en de boekhandel, om enkele sprekende voorbeelden te noemen.

De buitenlandse werker in dit land is zwaar getroffen, omdat zijn banden met het land van herkomst nog zeer hecht zijn; zulks moet ook, omdat hij straks als regel naar dit land zal terugkeren. Besparingen en oudedagvoorziening, essentieel voor hem, komen thans op het drievoud van voorheen, evenals delegaties voor zijn daar verblijvende gezinsleden, alsmede de alimentaties. Het behoud van de band met zijn vaderland wordt moeilijker — men denke aan de prijzen der boeken en tijdschriften,

welke toch al zeer hoog waren — en voor zover de werkgevers bijspringen heeft dit een verhoging der produktiekosten tengevolge. De toestand voor de buitenlandse werkers zijn thans in Indonesië toch reeds niet bijzonder aantrekkelijk — men denke naast de moeilijkheden in het werk en de spanningen, aan onderwijs voor de kinderen en aan huisvesting in tal van steden — en de thans genomen maatregelen dreigen selecterend en zelfs gedeeltelijk anti-selecterend te zullen werken. Voor zover de werkgevers moeten bijspringen dreigt voor minder goede krachten, als zij relatief te duur worden, ontslag, terwijl voor tal van goede krachten, die elders hun werkkracht dankbaar zien aanvaard, door deze maatregelen de balans naar vertrek overslaat.

In uitzicht werd gesteld, dat de belemmeringen in het deviezenregime en op ander gebied op de duur zullen kunnen worden verminderd, als de maatregelen slagen; indien men, daartoe zou overgaan, worden echter nieuwe spanningen geschapen, zodat m.i. voorlopig hieromtrent geen illusies behoeven te bestaan. Immers, er is thans tegenover het buitenland een discrepantie tussen invoeren en uitvoergereden ten behoeve van de dekking van het budgettekort gecreëerd, welke in de sector der ingevoerde produktiemiddelen permanent invloed krijgt.

Juist omdat aan de thans genomen maatregelen zoveel facetten zijn, dient het verloop met aandacht te worden gevolgd. Onnodig te zeggen, dat, indien deze sanering zou mislukken, de gevolgen niet te overzien zijn; een financiële chaos is altijd een pijnlijke operatie, vooral voor de economisch-zwakke groepen.

Djakarta, 23 Maart 1950.

J. F. HACCÖU.

PRODUCTIEREGELING IN DE BAKSTEENINDUSTRIE.

(II)

In ons eerste artikel over de productieregeling in de baksteenindustrie¹⁾ hebben wij de aanpassing van het aanbod aan korte fluctuaties in de vraag besproken, alsmede de mogelijkheden van productiedeviatie behandeld in de gevallen, dat zich een partiële overproductie voordoet en een uitwijkmogelijkheid naar de productie van andere soorten baksteen aanwezig is. Ontbreken de aldaar beschreven deviatiemogelijkheden, dan zal een aanpassing van het aanbod aan de verminderde vraag slechts door een inkrimping van de productie kunnen geschieden. Uit de structuur van het aanbod volgt, dat een automatische aanpassing van de vraag niet tot stand komt. Vermindering van de productie kan slechts door trustvorming of het sluiten van een kartelovereenkomst worden bereikt.

Het vormen van een trust, waarbij de individuele ondernemingen dus haar zelfstandigheid verliezen, is praktisch onmogelijk. Het aantal bedrijven is te groot, terwijl de fabrieken onderling weinig in grootte verschillen. Een poging daartoe in 1907 ondernomen is dan ook mislukt.

In hoeverre zijn de voorwaarden voor kartellering in de steenindustrie aanwezig?

De baksteenindustrie lijkt ook voor kartellering niet geschikt, daar verschillende voorwaarden, die in het algemeen voor de kartelvorming noodzakelijk zijn, in deze bedrijfstak ontbreken.

In de eerste plaats mag het aantal ondernemingen in de te kartelleren bedrijfstak niet te groot zijn. De baksteenindustrie is echter verdeeld over vele honderden bedrijven, die zeer moeilijk tot samenwerking kunnen worden gebracht. Hoewel er enige concentratie van de productie te constateren valt en de technische ontwikkeling deze concentratie verder zal versterken, zal het aantal bedrijven

vrij groot blijven, daar de optimale bedrijfsgrootte op technische gronden vrij laag ligt. Voor een straatsteenfabriek kan de optimale grootte op een productie van 16 à 22 mln stenen w.f. per jaar worden gesteld, voor een metselbaksteenfabriek 22 à 28 mln stenen w.f. Ter vergelijking diene, dat de gemiddelde grootte van de ringovenbedrijven 6 mln en van de vlamovenbedrijven 10 mln bedraagt. In verband met de geografische concentratie van de steenfabrieken is het uit het oogpunt van bedrijfsbeheer mogelijk en gewenst, ondernemingen te vormen, die een veelheid van fabrieken omvatten. De historisch gegroeide belangen staan een snelle ontwikkeling in deze richting in de weg, vooral omdat in deze bedrijfstak het persoonlijk element in de ondernemingen overheerst.

Een tweede voorwaarde voor kartellering is, dat de productie-omstandigheden niet te sterk mogen verschillen. Een recent kostprijsonderzoek bij een aantal metselsteenfabrieken heeft nog eens aangetoond, dat de kostprijzen in de steenindustrie zeer ver uiteenliggen. Dit wekt geen verwondering indien men weet, dat de productiemethode in de steenindustrie grote verscheidenheid vertoont. De productie vindt plaats in 6 rayons met onderling verschillende grondstof. Aan de geaardheid van de grondstof is de fabricagemethode in elk rayon min of meer aangepast. Ook binnen elk rayon verschillen de productiewijzen. De kleiwinning en -voorbereiding, het vormen, het drogen en het bakken geschieden aldus op zeer uiteenlopende wijze. De voor kartellering in het algemeen gewenste uniformiteit in de productievoorwaarden ontbreekt derhalve.

Een andere voorwaarde voor kartellering is, dat het product uniform is, althans kan worden gegradeerd. De baksteen is weliswaar een massa-artikel, doch omvat, zoals wij gezien hebben, een groot aantal kwaliteiten straatsteen, buitenmuursteen en binnenmuursteen. De variëteiten zijn bij metselsteen in het geheel niet objectief te begrenzen. Bij straatsteen is dit moeilijk, doch praktisch wel te doen.

Door de geschetste omstandigheden is de vorming van een kartel in de steenindustrie zeer moeilijk. Voor de straatsteenindustrie, die in één rayon is gevestigd, dezelfde grondstof verwerkt, op ongeveer gelijke wijze vormt en éénzelfde type oven gebruikt, is de uniformiteit van de productievoorwaarden en product groter dan bij de metselsteenindustrie. De vorming van een productieregelingskartel is dan ook in de straatsteenindustrie in het verleden mogelijk gebleken. Nagenoeg alle straatsteenfabrikanten verbonden zich gedurende het jaar 1 Juni 1932 tot 31 Mei 1933 slechts de helft van de normale productie te verwaardigen, terwijl men overeenkwam geen metselsteen te stoken. Wellicht door de onjuiste opzet van het kartel werd de overeenkomst na 31 Mei 1933 niet verlengd.

Waarom een productiebeperkingskartel?

De vraag is thans, welke kartelvorm de beste kansen in de steenindustrie heeft en het meest doelmatig is. De belangrijkste kartelvormen zijn prijskartel, calculatiekartel, rayonkartel, conditiekartel en productiebeperkingskartel.

Het prijskartel ontmoet de moeilijkheid, dat de kostprijzen van de verschillende fabrieken ver uiteen liggen. Eerst als de prijs daalt onder de kostprijs van de groep der meest economisch werkende fabrieken, is onder deze omstandigheid de vorming van een prijskartel mogelijk. De tegenstellingen in het kartel blijven echter latent aanwezig en voordat de marktsituatie voor het merendeel van de fabrieken is verbeterd, valt het kartel weer uiteen. Voor zover prijsbinding op hoog niveau mogelijk zou zijn, heeft dit tot nadeel, dat de toepassing van concurrerende materialen wordt aangemoedigd. Ook om een andere reden biedt het prijskartel grote moeilijkheden. In het bijzonder bij metselsteen is de verscheidenheid van product zeer groot, terwijl op objectieve wijze moeilijk

¹⁾ Gepubliceerd in „E.-S.B.” van 29 Maart 1950.

kan worden vastgesteld, of een partij stenen tot een bepaalde soort behoort, of tot een der beide naastliggende soorten. De vaststelling van een prijs voor de verschillende soorten laat de mogelijkheid van prijsontduiking dus open, omdat men straffeloos een betere kwaliteit tegen de prijs van een minder goede kwaliteit kan afleveren.

Het calculatiekartel kan dit bezwaar niet opheffen. De verscheidenheid van product is binnen vrij grote grenzen niet het gevolg van een bewuste bedrijfspolitiek, die een verschillend niveau van kosten veroorzaakt.

Het conditiekartel is in de regel een aanvulling van het prijskartel. Komt een prijskartel tot stand, dan is het stellig van belang verschillende verkoopsvoorwaarden, zoals de notering van de prijzen af fabriek of op het werk te regelen. Als zelfstandig kartel kan het in de steenindustrie echter geen evenwicht op de markt tot stand brengen.

Een rayonkartel, waarbij men afsprekt niet in elkanders gebied te zullen leveren, geeft evenmin de gewenste aanpassing. Binnen elk rayon zou men toch tot een sanering moeten komen, afgezien nog van de complicatie, dat een groot deel van het afzetgebied buiten de productie-rayons ligt.

De tot nu toe besproken kartelvormen zijn feitelijk gericht op een indirecte regeling van de productie en als zodanig voor de steenindustrie ongeschikt bevonden. Brengt de marktsituatie mede, dat het aanbod voor een langere periode dan één seizoen wordt beperkt — hetgeen in een depressie in het algemeen het geval is — dan is het dus noodzakelijk dit op directe wijze te doen in de vorm van een productieregelingskartel.

Bij een productieregelingskartel doen zich twee vragen voor:

- a. tot welke hoeveelheid moet de productie worden beperkt;
- b. hoe moet deze hoeveelheid over de afzonderlijke bedrijven worden verdeeld.

De eerste vraag moet worden beantwoord aan de hand van de resultaten van een marktanalyse, waarbij uiteraard rekening moet worden gehouden met aanwezige voorraden en de mogelijke wenselijkheid boven de geschatte afzet een zekere buffervoorraad aan te houden voor onnauwkeurigheden in de schattingen en niet voorzienbare wijzigingen in de afzet.

De verdeling van de productiebeperking.

De verdeling van de productie over de afzonderlijke bedrijven kan in het algemeen op drie wijzen geschieden:

1. Alle fabrieken laten produceren op een evenredig beperkte schaal;
2. De productie van de onderscheidene fabrieken onevenredig beperken, zodanig dat een deel van de fabrieken wordt stilgelegd en de overige fabrieken op volle capaciteit werken;
3. De fabrieken laten produceren op een onevenredig beperkte schaal, zodanig dat de marginale kosten van de laatste hoeveelheid, die een werkende fabriek voortbrengt, gelijk zijn aan de marginale kosten van elke andere werkende fabriek.

Het quotensysteem.

De eerste vorm van productiebeperking staat bekend als quotenregeling. Zij wordt vrij algemeen bij productie-kartels toegepast, omdat zij verreweg de eenvoudigste regeling is, en met de minste psychologische weerstand tot stand kan worden gebracht. Niettemin zijn aan dit stelsel grote bezwaren verbonden. Een evenredige beperking van de productie toch betekend, dat alle bedrijven gedwongen worden op oneconomische wijze te produceren. Immers, behalve de vaste kosten, die doorgaan onafhankelijk van de vraag of men produceert dan wel stilligt, is er een groep van semi-vaste (of discontinu-variabele) kosten, die bij stilliggen niet worden gemaakt, doch wel bij elke

productie die groter dan nul is, resp. discontinu variëren met de grootte van de productie. Een uitvloeisel hiervan is dan ook de bekende quotenstrijd, die elk productie-quoteringskartel voortdurend met ontbinding bedreigt en vaak zelfs tot vergroting van de capaciteit leidt.

Men tracht dit bezwaar veelal te ontgaan door het quotum of productierecht verhandelbaar te stellen. Deze bepaling veronderstelt niet alleen, dat alle fabrikanten rationeel handelen, doch bovendien, dat zij voldoende inzicht kunnen verkrijgen in het waarschijnlijkke verloop van hun kosten en opbrengsten indien zij:

- a. het eigen productierecht uitoefenen zonder productierecht bij te kopen;
- b. het eigen productierecht uitoefenen en productierecht bijkopen;
- c. het eigen productierecht verkopen.

De maximumprijs, die elke fabriek wenst te betalen voor het haar ontbrekende productierecht, wordt bepaald door het verschil tussen het bedrag, dat door de aankoop van productierecht aan de opbrengst wordt toegevoegd en het bedrag, dat door de uitoefening van het gekochte productierecht aan de kosten wordt toegevoegd.

De minimumprijs, die elke fabriek zal wensen te ontvangen bij verkoop van haar productierecht, wordt bepaald door de winst, die zou worden behaald:

- a. bij uitoefening van het eigen productierecht zonder aankoop van productierecht, hetzij
- b. bij uitoefening van het eigen productierecht met aankoop van productierecht, waarbij men nog kan onderscheiden de gevallen, waarin men een deel van de productiebeperking door aankoop van productierecht opheft dan wel beperking ten volle weet te vermijden.

Daar de winst in geval *a* bij een enigszins belangrijke beperking gering of negatief is en dit alternatief dus weinig relevant is, zijn de gevallen onder *b* bedoeld de belangrijkste.

De onbekende factor bij deze laatste gevallen is echter weer de prijs, waartegen productierecht kan worden aangekocht. Het gevolg is, dat iedereen op iedereen wacht met het aanbieden van productierecht. Voegt men hierbij de meta-economische bezwaren, die iedere rechtgeaarde ondernemer tegen het stilleggen van zijn bedrijf heeft, dan is het duidelijk, dat van de verhandeling van productierecht in de praktijk weinig terecht komt.

Dat het verhandelbaar stellen van productierecht niet tot het beoogde doel van de concentratie van de productie in de meest economisch werkende bedrijven leidt, kan geïllustreerd worden met een voorbeeld uit de baksteenindustrie. Bij het reeds eerder genoemde productiebeperkingskartel in de straatsteenindustrie 1932/33 werd een, met de capaciteit evenredig, verhandelbaar productierecht verstrekt. Slechts een klein aantal fabrikanten bleek bereid te zijn het productierecht te verkopen en geen enkele fabriek is in staat geweest voldoende productierecht te kopen en de optimale omvang van de productie te bereiken.

Een op dezelfde basis opgestelde kartelovereenkomst was het saneringsplan van de Nederlandse Baksteenbond van 1935/36. Mede op grond van de bovenvermelde bezwaren heeft een belangrijk deel van de steenfabrikanten het plan niet gesteund en heeft ook de Minister van Economische Zaken geweigerd de overeenkomst algemeen bindend te verklaren.

De beperking van de productie door het stilleggen van een aantal fabrieken en het op volle capaciteit laten produceren door de overige bedrijven, ligt uit economisch gezichtspunt voor de hand. Men concentreert de productie in de fabrieken met de laagste kostprijs en legt de duurwerkende stil, gelijk ook zou geschieden indien alle fabrieken, zoals bij de trust, in een hand zouden zijn verenigd. Evenzeer ligt voor de hand, dat men bij de vergelijking van de kostprijs de vaste kosten, gedefinieerd als de kosten bij bedrijfsvaardig stilliggen, buiten beschouwing laat (daar deze toch bestaan, onverschillig of men werkt dan

wel stilligt²⁾, en de beslissing, welke fabrieken zullen worden stilgelegd en welke zullen doorwerken, afhankelijk stelt van de relatieve hoogte van de variabele kosten indien het product volkomen uniform is resp. van de relatieve hoogte van de marge tussen opbrengst en variabele kosten als het product gedifferentieerd is.

Systeem Van Berne.

Een dergelijk systeem van productiebeperking is door Ir W. A. van Berne in 1935 voor de baksteenindustrie ontwikkeld³⁾. In dit systeem worden de fabrieken gerangschikt naar de marge tussen opbrengst en variabele kosten bij volledige bezetting, uitgedrukt per 1.000 stenen w.f. De productie wordt geconcentreerd in de fabrieken met de grootste marges voor zover deze nodig zijn om aan de geschatte vraag te voldoen. In het algemeen zal door een bepaalde fabriek niet worden geproduceerd, indien er van een fabriek met een hogere marge tussen opbrengst en variabele kosten nog productiecapaciteit onbezet is.

De door Ir Van Berne voorgestelde productieregeling is gebaseerd op vrijwillige medewerking van de fabrikanten, welke hij wenst te verkrijgen door de werkende fabrieken via een centrale kas een vergoeding te doen geven aan de stilgelegde bedrijven. Uit de basis, waarop deze vergoeding door hem wordt berekend, blijkt, dat zijn productieregelingssysteem beschouwd kan worden als een quotensysteem met verplichte overdracht van productierecht, waarbij de koopsom wordt bepaald door de marge tussen de additionele opbrengst en de additionele kosten van de hoeveelheid, tot welke het productierecht strekt, terwijl de verkoopsom wordt bepaald door de marge tussen de opbrengst en kosten, die de tot verkoop aangewezen fabriek bij evenredige beperking méér zou hebben ontvangen resp. uitgegeven dan bij stilliggen.

Het is duidelijk, dat de koopsommen, welke in de centrale kas worden gestort groter zijn dan de verkoopsommen, die daaruit moeten worden voldaan. De wijze, waarop het daaruit voortvloeiende saldo moet worden verdeeld, kan niet objectief worden bepaald. Het zal onderwerp van onderhandelingen moeten uitmaken, of dit overschot uitsluitend de werkende fabrieken of ten dele ook de stilgelegde fabrieken ten goede moet komen. Het staat echter vast, dat bij elke verdeling die men overeenkomt, geen enkel bedrijf een slechter en vele bedrijven een beter resultaat bereiken dan bij evenredige beperking van de productie.

Productieregeling op basis van gelijkheid van marginale kosten.

Het uitgangspunt van Van Berne is de marge, welke per 1.000 stenen bij volledige bezetting tussen gemiddelde variabele kosten en gemiddelde opbrengsten wordt verkregen. Nadat Ir Van Berne zijn productieregelingsplan in 1935 heeft ontworpen, hebben in de prijstheorie echter de begrippen marginale kosten en marginale opbrengsten ingang gevonden.

Uit een analyse met behulp van deze begrippen volgt, dat het wenselijk kan zijn, dat bij productiebeperking:

- a. een aantal fabrieken wordt stilgelegd;
- b. sommige fabrieken boven de normale productie gaan werken;
- c. andere fabrieken onder de normale productie gaan werken.

Dit artikel lijkt ons niet de juiste plaats om het bovenstaande uit te werken. Zoals wij elders hopen aan te tonen, geeft een verdeling volgens de marginale marge onder

¹⁾ Dit is zeer scherp geformuleerd door Prof. Mr J. G. Koopmans: „Marginale kosten, marginale opbrengsten en optimale productie-omvang” in Economische Opstellen, aangeboden aan Prof. Mr F. de Vries, blz. 163: „De eenige juiste calculatiewijze is die, waarbij deze onherroepelijke kosten bij de berekening volkomen buiten beschouwing blijven: zóó volkomen alsof zij nooit gemaakt waren”.

²⁾ Zie Ir W. A. van Berne w.i.: „Industriele Sanering, in het bijzonder van de Steenindustrie”.

de in de steenindustrie geldende productie-omstandigheden, hetzelfde resultaat als de verdeling, waartoe Van Berne op basis van de gemiddelde opbrengsten en gemiddelde variabele kosten komt. Gegeven deze gelijkheid van het resultaat van beide methoden, moet de voorkeur worden gegeven aan het systeem van Van Berne, dat in de praktijk eenvoudiger kan worden toegepast dan de met theoretisch juistere begrippen werkende marginale methode. Dat het systeem inderdaad zonder veel moeite kan worden ingevoerd, blijkt ook uit de uitwerking die het Accountantskantoor Klijnveld, Kraayenhof & Co. te Amsterdam voor de straatsteenindustrie heeft gemaakt.

Onderschrift.

In het voorgaande is geabstraheerd van het feit, dat de productie verdeeld is over verschillende rayons. De vrachtkosten van baksteen zijn ten opzichte van de prijs af fabriek vrij hoog. Het gevolg hiervan is, dat elke fabriek voor de afzet in de omgeving een belangrijk vestigingsplaatsvoordeel bezit. In sommige rayons zijn de steenfabrieken sterker op de afzet in de omgeving georiënteerd dan in andere rayons. Indien men bij de verdeling van de beperkte productie tot maatstaf zou nemen de productiekosten af fabriek, dan zou dit vestigingsplaatsvoordeel worden verwaarloosd, hetgeen er zelfs toe zou kunnen leiden, dat alle fabrieken in een rayon worden stilgelegd en de gehele baksteenbehoefte van elders moet worden gedekt. Het gevolg daarvan kan zijn, dat de prijzen op het bouwwerk alsdan hoger noteren dan wanneer de met relatief hoge fabriekskostprijzen werkende fabrieken, in het rayon gevestigd, zouden leveren. Een juiste verdeling van de productie is dan ook slechts te verkrijgen, indien men bij de berekening van de marge opbrengst - variabele kosten de kosten calculeert inclusief de gemiddelde vracht van de afleveringen van elke fabriek.

Voorts hebben wij niet de vraag besproken, welke maatregelen moeten worden genomen indien zowel de straatsteen- als de metselsteenindustrie moet beperken. De productieverdeling wordt dan iets gecompliceerder. Deze complicatie en enkele andere kwesties, die met de productieregeling verband houden, zullen wij in een slot-artikel behandelen.

¹⁾s-Gravenhage.

P. L. VAN DER VELDEN, ec. drs.

DE INTERNATIONALE RIJSTSITUATIE.

Daar rijst het hoofdvoedingsmiddel is voor ongeveer de helft van de wereldbevolking, is een opheffing van het rijsttekort en een voldoende voorziening in de behoefte aan rijst een wereldbelang van de eerste orde.

Nog nooit is de naar zijn aard zo rustige rijstbouw zo verstoord geworden door oorlogen, revoluties, politieke strubbelingen en hervormingen en de gevolgen daarvan, als nu bij het begin van de tweede helft van de twintigste eeuw. Hierdoor is het zeer moeilijk een geheel „up to date” overzicht van de situatie te geven; bovendien kan die met de dag ingrijpend veranderen.

Als bijv. de Chinese communisten er in zouden slagen Formosa te bezetten, dan zouden ze wellicht op den duur het rijsttekort van China uit het overschot van Formosa kunnen dekken, maar als ze het „bamboegordijn” op zij zouden schuiven en Indo-China binnen rukken, zouden de gevolgen voor de rijstsituatie weer anders zijn.

Het vorig jaar zijn twee van elkaar onafhankelijke publicaties verschenen, waarin de rijstsituatie, ook in de eerstkomende jaren, uitvoerig in beschouwing is genomen. De eerste publicatie, „Rice Bulletin”¹⁾, is samengesteld door de „Food and Agriculture Organization of the United Nations” (F.A.O.) en beziet

¹⁾ Commodity Series No. 11. „Rice Bulletin”, February 1949, F.A.O., Washington U.S.A.

het vraagstuk, zoals te verwachten is, uit een algemeen standpunt. De tweede²⁾ werd geschreven door de Amerikaanse landbouweconoom J. Norman Efferson, die de kansen in beschouwing neemt, welke de Amerikaanse rijst heeft om te concurreren met die van Azië, maar ook vele bijzonderheden geeft over de rijstbouw en -handel in de belangrijkste overschot- en tekortgebieden.

Beide publicaties vullen elkaar aan, die van Norman Efferson geeft meer beschrijvingen; beide bevatten veel cijfermateriaal. Zoals meestal, als men twee statistieken ter beschikking heeft, kloppen ze niet geheel, hetgeen veroorzaakt wordt, doordat de F.A.O.-publicatie enige maanden eerder verschenen is en de publicatie van het Amerikaanse landbouwdepartement met Amerikaanse maten en gewichten werkt, aanvullende schattingen geeft en andere basisjaren gebruikt voor de vooroorlogse periode.

We zullen ons in het onderstaande overzicht van de internationale rijstsituatie in hoofdzaak houden aan de F.A.O.-gegevens, maar deze zoveel mogelijk aanvullen.

Wereldproductie.

Volgens de F.A.O.-cijfers bereikte de wereldproductie van rijst in 1948/49 bijna het vooroorlogse niveau; de beplante oppervlakte was echter ongeveer 2,4 mln ha groter dan vóór de oorlog. De lage ha-opbrengsten waren volgens het F.A.O.-rapport het gevolg van ongunstige weersomstandigheden, gebrek aan productiemiddelen en kunstmest en het in gebruik nemen van slechte gronden en achteruitgang van de grond. Norman Efferson is echter van mening, dat men in sommige landen in 1946 en 1947 met opzet sommige productiecijfers te laag zou hebben opgegeven met het oog op de internationale rijsttoewijzingen door I.E.F.C. (International Emergency Food Committee): „There appears no doubt that some of the official production figures for some of the countries understate the true production”.

Als landbouwstatisticus ben ik niet zo gauw geneigd aan opzettelijke vervalsing der statistieken te denken, maar ik acht het niet onmogelijk, dat men het niet op groter schaal voorkomen van hongersnood in de landen met grote rijsttekorten in de jaren 1945/48 moet verklaren uit de grote hoeveelheden gesmokkelde rijst, die Norman Efferson zelf voor 1948 op niet minder dan 500.000 (short) tons schat en/of uit het opgebruiken van oude rijstvoorraden of het grotere gebruik van andere voedingsmiddelen.

Meer gedetailleerde gegevens betreffende de rijstproductie der verschillende landen zijn vermeld in tabel I.

Men ziet er uit, dat de Aziatische uitvoergebieden in 1934/38 gemiddeld 33,1 mln metrieke ton produceerden, in 1947/48 31 mln ton en in 1948/49 31,7 mln ton. De overige Aziatische landen, die grotere of kleinere hoeveelheden moeten invoeren, produceerden weliswaar in 1948/49 iets meer dan in 1947/48, maar bleven bij de vooroorlogse jaren nog achter (resp. 103,4 mln, 101,7 mln tegen 108,2 mln voor de oorlog). De grotere productie van de Verenigde Staten, Egypte en enige andere landen woog hier niet geheel tegen op. Echter zou volgens een latere schatting van het Amerikaanse landbouwdepartement de totale wereldproductie in 1948/49 4 pCt groter zijn dan in het voorafgaande jaar en 2 pCt meer dan gem. 1935/39³⁾. Volgens deze Amerikaanse gegevens, die echter voor 1948/49 ook nog voorlopig zijn, was de productie van Azië belangrijk groter dan in het voorafgaande jaar en bereikte ongeveer het vooroorlogse niveau. Goede rijst oogsten kwamen voor in China, India, Japan,

de Philippijnen, Korea, Siam, Birma en Indo-China, maar in Malakka was de productie kleiner. In Siam werd één van de grootste oogsten gerapporteerd, maar ook, in de Verenigde Staten, in Europa, Ecuador, Colombia, Paraguay, Suriname en Venezuela kwamen recordoogsten van het veld.

TABEL I.

Wereldproductie van ongepelde rijst. (miljoenen metrieke tonnen).

Land	gem. 1934/38	1947/48	1948/49 (voorlopig)
Birma	7,0	5,4	5,8 ⁴⁾
Indo-China	6,5	4,8	5,1 ⁴⁾
Siam	4,4	5,2	5,4
Korea (Zuid)	2,5 ⁵⁾	2,6	2,6
Taiwan (Formosa)	1,6	1,2	1,2 ⁴⁾
Pakistan	11,1 ²⁾	11,8	11,6
Aziatische uitvoerlanden	(33,1)	(31,0)	(31,7)
Borneo (Noord)	0,2	0,1 ⁴⁾	0,1 ⁴⁾
Ceylon	0,3	0,3	0,3
China (22 provincies)	50,0 ¹⁾	46,5	46,5
Mandsjoerije	0,4 ¹⁾	0,5	0,5 ⁴⁾
India: gerapporteerd	29,2 ²⁾	28,6	29,0 ⁴⁾
niet gerapporteerd	1,8	1,7	1,7
Indonesië:			
Java	6,1	5,1	5,5
Bali en Lombok	0,4	0,4	3,7
Overige eilanden	3,3	3,0	
Japan	11,5	11,2	11,8
Maleise Federatie	0,5	0,6	0,6 ⁴⁾
Philippijnen	2,2	2,3	2,4
Totaal Azië ⁶⁾	(141,2)	(132,7)	(135,1)
Verenigde Staten	1,0	1,6	1,7
Egypte	0,9	1,3	1,2
Andere landen	4,3	6,5	6,5
Totaal algemeen (exclusief U.S.S.R.)	147,4	142,1	144,5

Bronnen: „Rice Bulletin”, blz. 60/61. F.A.O. Food and Agricultural Statistics, Vol. II, No. 3, March 1949, Economic Survey of Asia and the Far East 1948, blz. 50.

De meeste cijfers over 1948/49 zijn voorlopig.

¹⁾ gem. 1931/37.

²⁾ gem. 1936/37-1938/39.

³⁾ gem. 1930, 1934 en 1936.

⁴⁾ Schattingen door F.A.O. op basis van onvolledige gegevens.

⁵⁾ Onofficiële schattingen.

⁶⁾ Inclusief enige andere landen.

Ik zal niet verder ingaan op het niet geheel overeenkomen der diverse gegevens. In de meeste Aziatische landen is de landbouwstatistiek voor verbetering vatbaar, terwijl zowel de F.A.O. als het Amerikaanse landbouwdepartement de gegevens door deskundige schattingen laten aanvullen, wat bij de laatste instantie door een speciale commissie „Office of Foreign Agriculture: Relations Committee on Foreign Crops and Live Stock Statistics” geschiedt. Hoe het ook zij, uit het cijfermateriaal krijgt men wel de indruk, dat de wereldrijstproductie in het jaar 1948/49 ongeveer gelijk of zelfs iets groter was dan in 1947/48 en ongeveer weer het vooroorlogse niveau had bereikt.

De internationale rijsthandel.

De rijstuitvoeren der belangrijkste exportlanden vindt men vermeld in tabel II, waarbij bedacht moet worden, dat deze uiteraard alleen de officiële uitvoeren aangeven.

Norman Efferson schatte, zoals reeds werd gezegd, de gesmokkelde rijst op liefst 500.000 short tons. Hoewel het uiteraard ondoenlijk is, de waarde van deze schatting te beoordeelen, blijkt er wel uit, dat een deskundige, die plaatselijk informatie heeft ingewonnen, deze smokkelhandel van grote omvang beschouwt. Het smokkelen is daarom zo aanlokkelijk, omdat in de exportlanden door de Gouvernemen ten op de uitgevoerde rijst grote winsten worden gemaakt. Zo krijgen in Siam de rijstproducenten maar ongeveer de helft van de exportwaarde van de rijst in handen. Maar zelfs als men bedenkt, dat de officiële cijfers te laag zijn, blijft de uitvoer nog ver beneden de vooroorlogse hoeveelheden. Voor het E.C.A.F.E.-gebied (Zuidoost-Azië) was het totaal in 1948 2,3 mln ton tegen 1,56 mln ton in 1947 en 6,6 mln ton gem. 1934/38. Ook hier slaat Siam het beste figuur, terwijl de uitvoer van het Westelijk halfrond en van Egypte weliswaar relatief sterk is toegenomen, maar hiertegen niet opweegt. Op de uitvoeren in 1949 kom ik bij de bespreking van de internationale rijsttoewijzingen terug.

²⁾ Foreign Agricultural Report, Office of Foreign Agricultural Relations. U.S. Department of Agriculture, Washington. „The market outlook and prospective competition for United States rice in Asia, the Near East, and Europe. A report of a survey of the rice situation in Asia, the Near East and Europe”. By J. Norman Efferson. Agricultural Economist.

³⁾ „World rice production in 1948-49 exceeds prewar level”. Foreign Crops and Markets 59, 6, blz. 131/135 (8 Augustus 1949).

TABEL II.

Rijstuitvoer der belangrijkste rijstexportlanden.(duizenden metrieke tonnen)¹⁾

Land	gem.		
	1934/38	1947	1948
Birma	3.070	805	1.226
Indo-China	1.290	42	159 ²⁾
Pakistan	260 ³⁾	331	145
Siam	1.338	384	806 ³⁾
Taiwan (Formosa)	612	— ⁴⁾	— ⁴⁾
Totaal E.C.A.F.E.-gebied	(6.620)	(1.562)	(2.336)
Korea	1.158	0	71
Westelijk halfrond	162	791	169
waarvan: Ver. Staten	(68)	(446)	(384)
Brazilië	(50)	(182)	(197)
Egypte	97	197	324
Overige landen	513	20	39
Wereldtotaal	8.560	2.570	3.410

Bron: „Rice Bulletin”, blz. 66. De cijfers voor 1947 en 1948 waren nog voorlopig; zij berusten op inlichtingen verstrekt aan het I.E.F.C. Rijstcomité.

¹⁾ Alles omgerekend tot gepelde rijst.

²⁾ Volgens „Bulletin Economique de l'Indochine” 52, 3, 15 Mars 1949 was de uitvoer echter: riz cargo 5.496 ton, riz blanc 143.777 ton, brisures 47.322 ton, hetgeen omgerekend ongeveer 195.000 ton is.

³⁾ Volgens „Foreign Commerce Weekly” 34, 11, blz. 32 bedroeg de rijstuitvoer in 1947 echter 395.082 metrieke ton en in 1948 812.226 metrieke ton.

⁴⁾ Geschat.

⁵⁾ Verscheppingen van Taiwan naar het Chinese vasteland worden als binnenlandse handel beschouwd.

De *rijst invoeren*, vermeld in tabel III, vertonen behalve het algemene beeld van een stijging in 1948 ten opzichte van 1947 en een veel lager niveau dan vóór de oorlog ook nog grote verschuivingen. Zo was het aandeel van Japan voor de oorlog 21 pCt en in 1948 maar 1 pCt door het wegvallen van Korea en Formosa als leveranciers. De rijst invoeren van Malakka, Ceylon en Indonesië hebben zich grotendeels hersteld.

TABEL III.

Rijst invoeren der belangrijkste invoerlanden.

(duizenden metrieke tonnen).

Land	gem.		
	1934/38	1947	1948
India ¹⁾	1.961	790	944
China	797	263	384
Hongkong	175	86	113
Malaya	548	271	466
Ceylon	530	276	401
Indonesië	282	117	169
Philippijnen	35	33	44
Brits-Borneo	1	31	32
Japan	1.757	0	35
Andere landen	2.287	692	745
Wereldtotaal	8.373	2.559	3.333

Bron: „Rice Bulletin”; blz. 21.

¹⁾ Inclusief geschatte uitvoer van Pakistan naar India.

²⁾ Inclusief de handel tussen Birma en de overige provincies van Brits-Indië t/m 1 April 1947, daarna invoeren van Birma—India.

De rijstconsumptie.

Dat de rijstconsumptie in de meeste landen nog op een lager niveau bleef, heeft na het vorenstaande geen betoog. Het F.A.O. Rice Bulletin verstrekt ook hierover uitvoerige inlichtingen. Voor Java en Madoera was het vooroorlogse gemiddelde 86 kg per hoofd per jaar en het voorlopig cijfer voor 1947/48 67,6 kg. Vooral voor de niet-landbouwende en de stedelijke bevolking, die aangewezen is op de door de landbouwers aan de markt gebrachte rijst al dan niet via distributie en/of de vrije of zwarte markt, wordt dit in onrustige tijden nog erger, omdat de landbouwers dan overal ter wereld relatief meer van hun product zelf aanhouden. Gering vertrouwen in valuta's is hierbij ook een belangrijke factor. De toename van de stedelijke bevolking tijdens en na de oorlog verhoogde nog de rijstbehoefte der steden. Een en ander leidde tot schrale rijstrantsoenen in verschillende landen.

De rijsttoewijzingen in 1949.

Volgens het „Rice Bulletin” (Table A 14, blz. 74) schatte men, dat in de rijstexportlanden in het eerste halfjaar 1949 1.880.050 metrieke ton rijst beschikbaar zou

komen voor toewijzingen aan de landen met rijsttekorten. Hiervan zou Birma 776.400 ton, Indo-China 100.000 ton, Siam 464.000 ton, Egypte 250.000 ton en de Verenigde Staten 188.000 ton beschikbaar stellen en de rest door Australië, Brazilië, Brits-Guyana, Italië, Mexico en Nicaragua moeten worden geleverd. De totale rijstuitvoeren der drie belangrijkste rijstuitvoerlanden in Azië bedroegen in die periode: Birma 768.000 ton, zodat Birma ondanks de onrust aan het schema heeft beantwoord. In 1949 was de uitvoer 1.179.146 long ton.

De betekenis van *Indo-China* als rijstleverancier voor de wereldmarkt is zeer gering geworden, vergeleken met voor de oorlog. Hoewel de uitvoer in 1948 reeds viermaal zo groot was als in 1947, was hij nog maar 12 pCt van het vooroorlogse gemiddelde. In het eerste halfjaar 1949 bedroeg de uitvoer van corgorijst (in Indonesië „petjah koelit” genoemd, zilvertviesrijst) maar 15.800 ton, die van witte rijst 50.839 ton, van gebroken rijst 16.071 ton en van „autres derivés” 36.792 ton, waaruit blijkt, dat Indo-China beneden de verwachting is gebleven (Januari t/m Augustus 1949 zijn de cijfers: corgorijst 21.002 ton, riz blanc 54.133 ton, „brisures” 16.071 ton).

Voor *Siam* is de toestand weer gunstiger. Van Januari t/m Juni 1949 bedroeg de uitvoer 731.583 ton; Januari t/m November 1949 1.043.256 ton, tegen 812.226 ton in het gehele jaar 1948 en 395.084 ton in 1947. Siam heeft dus veel méér rijst kunnen uitvoeren dan oorspronkelijk vereist werd voor de rijsttoewijzingen. Op 21 Mei 1949 werden echter de E.C.A.-aankopen voor China stopgezet, waardoor de rijstuitvoer daalde. Ook waren er moeilijkheden met de betaling, nl. of die in ponden of in dollars zou geschieden.

De „International Emergency Food Committee (I.E.F.C.)” is op 1 Juli 1949 opgeheven, maar men heeft de rijstallocaties tot 1 Januari 1950 voortgezet. De F.A.O.-conferentie, welke in November jl. werd gehouden, heeft het ontbinden van de I.E.F.C. goedgekeurd.

De moeilijkheid was, dat het Comité voor de rijsttoewijzingen voor Oost-Azië, dat in Singapore zetelde, niet meer goed kon functioneren, omdat de honderden miljoenen Chinezen achter het „bamboegordijn” verdwenen, maar ook, omdat de voornaamste belemmering voor de rijstvoorziening niet meer zozeer van tekorten en overschotten afhing, maar van de valutamoelijkheden. Bovendien oriënteerde men zich in India meer en meer op de tarwe-invoer. De tarwe kostte daar maar de helft van de rijst, terwijl er onderhandelingen over de levering van 1 mln ton Amerikaanse tarwe aan de gang waren. Japan volgt een dergelijke politiek⁴⁾. Behalve, dat de rijst van het Westelijk halfrond te duur was en bovendien in dollars moest worden betaald, is het ook voorgekomen, dat de kwaliteit van de Amerikaanse rijst zeer slecht en ongelijkmatig was.

Met een prijzenswaardige openhartigheid vermeldt de publicatie van het Amerikaanse landbouwdepartement dit feit (Norman Efferson, blz. 31/32). De kwaliteit van de rijst in 1948 aan Canton, Sjanghai en Nanking geleverd, was zo slecht en uiteenlopend, dat sommige partijen onverkoopbaar waren. „Because of these difficulties the term „American rice” in these major cities was being closely identified with a poor quality greatly variable product”.

Overige internationale bemoeienis met de rijstproblemen.

In 1947 werd op instigatie van de F.A.O. een Rijststudiegroep ingesteld, die haar werk begon in Trivandrum (Travancore, India). Hieruit kwam voort een internationale rijstbijeenkoms te Baguio (Philippijnen) in Maart 1948, welke gehouden werd onder de auspiciën van de F.A.O. en van de I.C.C.I.C.A. („Interim Co-ordinating Committee

⁴⁾ „Cahiers coloniaux”. Serie Nouvelle, No. 10 (Décembre 1949, blz. 419, overgenomen uit „Bulletin Economique de l'Indochine”, 15 November 1949).

for International Commodity Arrangements"). Een blijvende zeer belangrijke internationale rijstorganisatie kwam hier tot stand, nl. de „International Rice Commission", waartoe op de vierde conferentie van de F.A.O. in November 1948 werd besloten. In Baguio werden verder aanbevelingen gedaan tot het instellen van een „Far Eastern Rice Investigating Committee", waartoe de betrokken Gouvernemenen experts zouden aanwijzen, verder van een studiegroep van rijstselectieën, een „Far Eastern Veterinary Committee" (met het oog op de veepest) en nationale rijstconserveringscomité's.

De eerste zitting van de Internationale Rijstcommissie had in Maart 1949 plaats te Bangkok en de tweede te Rangoon van 6 tot 15 Februari 1950.

Enige algemene gezichtspunten van het rijstprobleem. Hoe kunnen rijstoverschotten worden verkregen?

Rijstoverschotten worden verkregen als de plaatselijke productie de consumptie om de een of andere reden overtreft. Dit zal in de eerste plaats mogelijk zijn in die streken, waar de rijstverbouwers bij een extensieve cultuur relatief grote oppervlakten kunnen bewerken en de met rijst beplante oppervlakte een groot aandeel van de grond in beslag neemt. Dit is vooral in de overstromingsgebieden van Voor-Indië het geval.

Reeds in 1922 wees Van Gelderen⁵⁾ er op, dat de relatief dun bevolkte streken de eigenlijke leveranciers van rijstoverschotten zijn, maar hij voorzag ook al, dat deze gebieden in Birma, Indo-China en Siam op den duur de dichtst bevolkte landbouwgebieden der aarde zouden worden, wat tot gevolg zal hebben, dat ze de rijst zelf nodig hebben of zelfs nog zullen moeten invoeren.

Zonder op dit vraagstuk diep in te gaan, mogen enige cijfers de veranderingen in de laatste decennie illustreren. Ter wille van het overzicht zijn Birma, Indo-China en Siam tezamen genomen, hetgeen dus maar een zeer ruwe benadering beoogt.

Rijstuitvoer gebied Zuidoost-Azië.

(Birma, Siam en Indo-China).

Jaar	Bevolking (millioenen)	Jaar	Rijst-productie (mln ton)	Jaar	Rijst-uitvoer (mln ton)	Voor verbruik beschikbaar (productie-uitvoer)
1926	45,2	1925/26	11,0	1926	5,1	5,9
1947	61,3	1948/49	10,6	1949	ca 2,5	ca 8,1
Idem in kg per hoofd der bevolking.						
		1925/26	244,4		113	131
		1948/49	173		ca 41	ca 132

Bronnen: Bevolking 1926: V. D. Wickizer and M. K. Bennet: „The Rice Economy of Monsoon Asia", blz. 195; rijstproductie 1925/26 idem, blz. 316; uitvoer 1926 idem, blz. 321.

Bevolking midden 1947: „Economic Survey of Asia and the Far East", blz. 13.

Rijstproductie en -uitvoer 1948/49 en 1948: „Rice Bulletin", blz. 63.

Hoewel door de moeilijkheden van de rijstafvoer naar de havens in Birma de uitvoer werd gedrukt, geven de cijfers toch wel de tendentie aan: in de rijstuitvoer gebieden is de rijstconsumptie per hoofd vrijwel gelijk gebleven, maar de productie per hoofd is gedaald, evenals de uitvoer. In procenten van de productie daalde de uitvoer van 43 pCt in 1926 tot ongeveer 24 pCt in 1949.

De rijstcultuur in de overschotgebieden vindt op extensieve wijze plaats; voor het grootste deel in gebieden, die voor hun bevoeding afhankelijk zijn van de overstroming der grote rivieren.

Een andere wijze om rijstoverschotten te kunnen uitvoeren, is, dat de rijstverbouwers zelf geen of weinig rijst eten, maar minderwaardige voedingsmiddelen.

Dit systeem werd door Japan in Korea toegepast, waar in 1926 $\frac{1}{3}$ van de rijstproductie werd uitgevoerd, hoewel de productie per hoofd slechts 100 kg bedroeg. De bevolking at zelf gierst en aardappelen. Een derde

⁵⁾ J. van Gelderen: „Bevolkingsdichtheid en landbouw op Java", Koloniale Studiën, 6, II, blz. 225/247.

mogelijkheid is een arbeidsextensieve, maar kapitaalintensieve machinale rijstbouw, zoals in de Verenigde Staten, waar in Californië het uitzaaien van de rijst zelfs met vliegmaachines gebeurt.

Het vraagstuk van de machinale rijstbouw heeft veel zijden: een technische (in het geheel niet eenvoudig!), landbouwkundige en een sociale en economische. Tot nu toe zijn in Indonesië geen geslaagde proeven met machinale rijstbouw genomen. Terecht is Van der Veer⁶⁾ van mening, dat de mechanische rijstcultuur in Californië, Italië en Australië begonnen is vanwege de hoge arbeidslonen, terwijl deze zich alleen kan handhaven door de hoge invoerrechten, zonder welke de cultuur niet lonend is. Nu is echter de conclusie van het rapport van Norman Efferson, dat deze concurrentie door de verlaagde productiekosten in Amerika zelfs op de Oostaziatische markten thans wel mogelijk is geworden. De Amerikaanse rijstbouw moet exporteren en hij ziet vooral kansen voor uitvoer naar Japan en de Philippijnen (harde valuta!), maar ook naar Duitsland, Zwitserland, België, Griekenland. Hij is van oordeel, dat de uitvoer uit Oost-Azië kleiner zal blijven en dat de Aziaten de productiekosten niet kunnen verlagen door mechanisatie. „Gasoline powered equipment is an interesting toy for the local politician in most of the areas of Asia; but it is too expensive to be practical under the existing conditions on most of the farms". Terecht werd door een minister in India bij de opening van een congres van landbouweconomen opgemerkt, dat tractoren geen meest leveren in tegenstelling met trekvee, maar dollars verslindende brandstof vereisen. Toch heeft de Internationale Rijstcommissie het onderwerp van de mechanisatie van de rijstcultuur en verbetering van de landbouwwerktuigen en gereedschappen in studie genomen. De Gouvernemenen van de Philippijnen en Siam zouden een speciale studie van de economie van de rijstcultuur maken.

Bij een zo diep in het volksleven gewortelde cultuur als de rijstcultuur, zal men niet alleen de technische en de economische, maar ook de sociale zijde bij deze problemen vooral niet uit het oog moeten verliezen. De rijstcultuur is ook een sociaal verzorgingsinstituut, voor de niet-grondbezitters in de dorpen en zelfs het vervangen van rijstmesjes door arbeidbesparende sikkels kan al op bezwaren van sociale en religieuze aard stuiten⁷⁾.

Toch is vooral van een verbetering der eenvoudige landbouwwerktuigen, zoals ploegen, nog veel te verwachten. Dit is, ook de mening van een deskundige in India⁸⁾.

De grote sociale invloed, die van de mechanisatie van de katoencultuur in het Zuiden van de Verenigde Staten zal uitgaan, heeft Prof. Dr A. N. J. Den Hollander in het Januarinumnummer van het tijdschrift van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap uiteengezet⁹⁾; terwijl Dr E. H. Jacoby het vraagstuk van de mechanisatie van de landbouw en de gevolgen daarvan in zijn boek over de agrarische onrust in Azië aanroert¹⁰⁾.

Behalve door verhoging van de ha-opbrengsten kan men als vierde methode, om van een bepaalde oppervlakte een grotere rijstproductie te verkrijgen en daardoor de kans op overschotten voor minder bedeelde streken te verhogen, meer oogsten na elkaar verbouwen, zoals bijv. de zgn. „padi gadoe" op Java, of Oostmoessonpadi. Hiervoor is veelal verbetering van de irrigatie nodig, zoals bijv. bij het grote irrigatieplan in het stroomgebied van

⁶⁾ K. van der Veer: „Rijst" in „De Landbouw in de Indische Archipel" II, blz. 94/95.

⁷⁾ A. M. P. A. Scheltema: „Deelbouw in Nederlandsch-Indië", blz. 216.

⁸⁾ D. T. Brown: „Developments of economics of mechanization of agriculture in India". Indian Farming, 10, 6, blz. 240/247 (June 1949).

⁹⁾ Prof. Dr A. N. J. Den Hollander: „Techniek en sociale dynamiek in een agrarisch gebied. Verandering in de katoenstreek der Verenigde Staten". Tijdschrift van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap, Tweede reeks, 67, 1, blz. 46/73 (Januari 1950).

¹⁰⁾ Dr E. H. Jacoby: „Agrarian unrest in South East Asia". New York Colombia Press, 1949, blz. 18/19.

de Tjimanoeek. In dit, tot het uiterste gebruiken van de grond zijn vooral de Chinezen van Zuid-China-meesters met daarvoor speciaal geschikte cultuurmethoden.

Binnen het raam van dit artikel kan ik hierop niet verder ingaan, evenmin als op de agrarische hervormingen, hoe belangrijk deze ook zijn. Het is overigens duidelijk, dat het systeem van grote collectieve bedrijven, zoals in Rusland, voor de rijstbouw niet geschikt is. Nóch de Amerikaanse tractoren, nóch communistische collectieve bedrijven zullen de oplossing van het rijstprobleem kunnen brengen; Azië zal zijn eigen weg moeten kiezen. Er is echter nog veel verbetering en daardoor productieverhoging mogelijk door rijstselectie, bemesting, irrigatie en verder door het voorkomen van de zo grote verliezen bij transport, fabricage en opslag en door een verbeterde verwerking. De Internationale Rijstcommissie is daarbij op de goede weg.

Dat hiervoor orde en rust nodig zijn, behoeft geen betoeg.

Haarlem.

A. M. P. A. SCHELTEMA.

- DE DEENSE LANDBOUW IN 1949.

Denemarken mocht zich in 1949 in een buitengewoon grote oogst verheugen. Volgens de voorlopige berekeningen was deze nog drie procent groter dan die van 1946, welk jaar tot heden het record hield. De granen gaven opbrengsten, die gemiddeld ver boven normaal lagen. Ook werd er bijzonder veel hooi gewonnen; volgens de statistiek meer dan twee keer zoveel als in 1948. Alleen de aardappelen vielen tegen en gaven opbrengsten, die aanzienlijk beneden de normale bleven. Maar alles bij elkaar genomen, was 1949 toch, wat de oogst betreft, een best jaar voor de Deense landbouw.

* *

Als men dóór het Deense land reist, zal de reiziger tot de conclusie komen, dat er veel meer bouw- dan weiland is. Dit is inderdaad het geval, zoals ook de statistiek uitwijst.

En toch is Denemarken overwegend een veeteeltland. De veehouderij is er voor de boeren hoofdzak, vooral voor de middelgrote en de kleine bedrijven. De producten van het bouwland worden er voornamelijk als veevoer gebruikt. Ook de koeien grazen op het bouwland, namelijk op die percelen, die enkele jaren als kunstweide dienst doen.

Uitbreiding van de veestapel.

Het spreekt vanzelf, dat een goede oogst ook voor de veehouderij van grote betekenis is. Meer voer van eigen bodem betekent immers, dat de voedselvoorziening ruimer wordt. Dit opent de mogelijkheid de veestapel uit te breiden en te brengen op het peil van vóór 1940.

Dat is nog wel niet het geval, maar in het afgelopen jaar zijn toch belangrijke vorderingen gemaakt. De volgende cijfers mogen dit nader verduidelijken.

De Deense veestapel.

(in 1.000 stuks)

	15/7/39	17/7/48	16/7/49
Paarden (totaal)	594	574	533
w.v. merries	230	252	244
Rundvee (totaal)	3.326	2.831	2.949
w.v. melkkoeien	1.642	1.475	1.535
Varkens (totaal)	3.183	1.448	2.679
w.v. zeugen	390	199	348
Hoenders (totaal)	33.297	23.445	28.000 ¹⁾
w.v. kippen	13.935	8.923	13.000 ¹⁾

¹⁾ Berekende aantallen.

Bovenstaande cijfers zijn ontleend aan het overzicht over 1949 van het Deense Statistische Departement. Van dit overzicht, dat heel uitvoerig is, is in de hierbij gaande beschouwingen dankbaar gebruik gemaakt.

Het spreekt vanzelf, dat de uitbreiding van de veestapel, blijkens de telling van Juli 1949, niet het gevolg is van de goede oogst. Deze immers zal zijn gunstige invloed pas uitoefenen in het lopende bedrijfsjaar 1949-1950.

De toeneming van het aantal koeien, varkens en kippen moet dan ook in belangrijke mate in verband worden gebracht met een andere factor. En wel met de stijging van de import van veekoeken en voedergranen, welke mogelijk werd door de Marshall-hulp.

Meer import van veevoeder.

In het oogstjaar 1948/49 (dit loopt van 1 Sept. tot 31 Aug.) bedroeg het verbruik van veekoeken ongeveer 393.000 ton tegen circa 225.000 ton in 1947/48. Hoewel dit een grote vooruitgang is, bedraagt de consumptie toch nog niet de helft van die in de laatste jaren vóór de oorlog (gemiddeld 840.000 ton veekoeken per jaar).

De invoer van voedergraan beliep in 1948/49 netto 254.000 ton tegen een import van 55.000 ton in 1947/48. Dit is een belangrijke stijging, maar men dient te bedenken, dat in de laatste vooroorlogse jaren gemiddeld 700.000 ton voedergraan werden geïmporteerd.

De Deense Regering streeft er naar de import van veevoeder te vergroten, (bij onze Overheid valt het tegenovergestelde streven op te merken). Zo is het plan om in het bedrijfsjaar 1949/50 500.000 ton voedergraan en 440.000 ton veekoeken in te voeren. Evenwel wordt betwijfeld, of dit zal gelukken, nu door de devaluatie van de Deense Kroon de inkoop ongeveer veertig procent duurder is geworden.

Dat kan wel eens een lelijke streep door de veevoederrekening blijken te zijn!

* *

Sterke productiestijging.

De toeneming van de veestapel en de gunstige veevoedervoorziening in 1949 komen duidelijk tot uiting in de stijging van de productie. Boter, bacon en eieren, dat zijn de belangrijkste Deense exportartikelen. Hiervan nam de productie in het afgelopen jaar belangrijk toe. Het volgende staatje geeft daarvoor een nadere illustratie.

Voorbrenging van veeteeltproducten.

	(in miljoenen kg)		
	1935-1939 (gem.)	1948	1949 ¹⁾
Melk	4.270	4.058	4.880
Boter	182	120	155
Kaas	33	57	62
Varkensvlees en spek	329	172	260
Eieren	120	87	116

¹⁾ Voorlopige cijfers.

De sterke vooruitgang, die 1949 te zien gaf, komt in deze cijfers duidelijk uit. Niettemin bleef de productie nog ten achter bij het peil van de jaren 1935-1939.

Uit de indexcijfers per maand, die regelmatig worden gepubliceerd, blijkt evenwel, dat in de zomermaanden van 1949 de productie van melk en boter groter was dan in dezelfde maanden van 1935. In de tijdvakken Januari t/m April en October t/m December was deze echter — soms aanzienlijk — kleiner. Wellicht is dit een gevolg van een minder gunstige voederpositie in de stalperiode.

Ook de eierproductie is nagenoeg weer op vooroorlogse peil. De varkens blijven nog wat achter, maar dat zal niet lang meer het geval zijn. Het aantal varkens is in 1949 snel toegenomen, en in de laatste weken van het afgelopen jaar was de uitvoer van bacon, even groot als vóór de oorlog het geval was.

De export.

Dat Denemarken er met kracht naar streeft om zijn vooraanstaande positie als exporteur van boter, bacon en eieren opnieuw in te nemen, is in 1949 wel gebleken. Het heeft de uitvoer van deze productie aanzienlijk weten uit te breiden. Bovendien moet thans ook met de Deense

kaas rekening worden gehouden; vóór de laatste oorlog werd die in Denemarken weinig gemaakt.

Hoewel het niveau van vóór 1940 nog niet is bereikt, verschilt het toch niet zo veel meer, zoals blijkt uit onderstaande cijfers.

Uitvoer van veeteeltproducten.

	(in miljoenen kg)		
	1935-1939 (gem.)	1948	1949
Boter	149,1	106,1	139,2
Kaas	8,8	12,6	30,3
Eieren	87,3	40,4	78,8
Bacon	185,1	41,3	105,1

Wanneer men de productie en de export van boter in 1949 met elkaar vergelijkt, dan bemerkt men, dat er slechts 10 pCt van de productie in het binnenland is gebleven. Dit betekent een binnenlandse consumptie van ongeveer 15 miljoen kg boter, per jaar tegen ruim 30 miljoen in de jaren 1935 tot 1939. De boter is in Denemarken nog altijd op de bon!

Het hovenstaande illustreert, hoezeer alles op de export wordt gezet om zodoende aan de nodige deviezen te komen. Het binnenland komt daarbij op de tweede plaats.

De afspraken met Engeland.

Wat de afzet betreft, behoeven de Denen zich de eerste jaren nog geen zorgen te maken. Van oudsher was Engeland de voornaamste afnemer van de Deense boter, bacon en eieren en thans is dat opnieuw het geval. De handel is echter sterk van karakter veranderd. Vroeger kwam de prijs op de Engelse markt tot stand als resultaat van vraag en aanbod. Thans évenwel zijn het de regeringen, die na doorgaans langdurige onderhandelingen een bepaalde prijs vaststellen.

Het is echter altijd moeilijk onderhandelen met Engeland. Uiteraard niet alleen omdat dit land, zoals ieder ander land de prijs graag laag houdt, maar Engeland moet ook met de Dominions Australië en Nieuw-Zeeland rekening houden. Betaalt Engeland aan de Denen aanzienlijk meer, dan worden de Australiërs en Nieuw-Zeelanders ontevreden. De lage productiekosten van deze Dominions vormen voor andere landen altijd een grote hinderpaal bij de export naar Engeland. Denemarken heeft dit in 1949 opnieuw moeten ondervinden. De prijs, die het voor de boter van Engeland ontvangt, werd toen van 6,12 kr. per kg f.o.b. tot 5,17 kr. verlaagd. In Nederlands geld betekent dit een verlaging van f 3,36 tot f 2,84 per kg, wanneer de kroon op 55 cent wordt gesteld. Een teruggang dus van 15 pCt.

Er is vorige zomer voor de export van Deense boter naar Engeland een afspraak gemaakt voor zes jaar. Deze geldt van 1 October 1949 tot 30 September 1955. Hierbij is overeengekomen, dat de prijs elk jaar kan worden herzien, maar dat deze telkens met niet meer dan 7,5 pCt kan worden verhoogd of verlaagd.

De na langdurige onderhandelingen bereikte prijs was voor de Denen een grote teleurstelling. Denemarken heeft dus de zekerheid, dat het altijd met deze producten bij Engeland terecht kan. Het moest daarbij echter voor de boter met een veel lagere prijs genoegen nemen; op de secundaire markten nl. zijn de boterprijzen doorgaans een stuk beter. Dat scheelde in 1949 wel anderhalf tot twee en soms wel drie kronen per kilo boter.

Merkwaardig genoeg was dit bij bacon en eieren niet het geval. Over het algemeen liepen de prijzen, die bij uitvoer naar Engeland en naar andere landen werden gemaakt, hiervoor lang niet zo ver uit elkaar als bij boter.

Wie echter denkt, dat de Denen zich nagenoeg uitsluitend op Engeland richten, vergist zich sterk. Want Denemarken is juist bijzonder actief om voor dat deel van zijn export van veeteeltproducten, waar het nog vrij over kan beschikken, zich in andere landen een goede afzet te verzekeren. Wat dat betreft, gaf 1949 reden tot tevren-

heid. Als gevolg van de droge zomer kwam er, o.a. uit Frankrijk, een sterke vraag naar boter. Voorts werd de uitvoer naar Duitsland, die lange tijd had stilgestaan, hervat en waarschijnlijk zal deze in dit jaar belangrijk stijgen.

Toekomstproblemen.

Denemarken behoeft zich dus direct nog geen zorg te maken, dat het zijn producten niet kwijt kan. Toch staat het, wat de toekomst betreft, voor ernstige problemen.

De voorzitter van de Deense Landbouwrap, het parlements lid Hauch, besprak deze enige tijd geleden in een rede. Daarbij wees hij er op, dat de Deense positie is verzwakt, vergeleken bij die van de overzeese concurrenten. Het peil van de bedrijfskosten is nu nl. 170 pCt hoger dan dat van de laatste vijf jaren vóór de oorlog. Daarentegen zijn de kosten, zowel in Australië en Nieuw-Zeeland als in Canada, slechts met 100 pCt gestegen.

Voorts rijst de vraag, welke toestand er ontstaat als de Marshall-hulp ophoudt. Voor de meer nabije toekomst zal er, volgens de heer Hauch, veel van afhangen, of een herziening van de afspraken met Engeland tot stand komt.

Door de devaluatie van de kroon zijn de prijzen van het graan en van de veekoeken, die worden ingevoerd, ongeveer 40 pCt hoger geworden. Niettemin schijnt Engeland weinig geneigd te zijn om voor de Deense producten meer te betalen. Voor beide landen is dit een heel moeilijk probleem, waarvan nog niet kan worden voorspeld, hoe het zal worden opgelost.

Voorburg.

Ir M. K. HYLKEMA.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De geldmarkt.

Was de krappe situatie, waarin de geldmarkt de vorige week verkeerde vnl. aan de ultimobehoeftte aan chartaal geld toe te schrijven, dat de krapte de laatste maanden een blijvender karakter heeft, werd ook ditmaal gedemonstreerd, toen de verruiming, welke vorige jaren vrijwel steeds spoedig na de ultimo plaatsvond, wederom achterwege bleef.

De voorschotten en beleningen bij De Nederlandsche Bank waren op Maandag 3 April niet minder dan f 42 mln hoger dan een week tevoren, terwijl anderzijds de saldo's van banken bij de circulatiebank met f 6 mln bleken te zijn gedaald.

De meeste marktdisconto's noteerden 1½ pCt. Enkele schaarse termijnen, zoals Julipapier, echter waren in de markt slechts tegen een lager disconto te krijgen.

De callgeldrente werd gedurende de gehele verslagweek op 1¼ pCt gehandhaafd. Hieruit en uit bovenvermelde bij voortduring krappe geldmarktpositie mag waarschijnlijk worden geconcludeerd, dat dit percentage voortaan als maximum moet worden beschouwd (de laatste jaren was een maximum van 1½ pCt gebruikelijk). Hierbij kan worden aangetekend, dat de callgeldrente, anders dan de marktdisconto's voor schatkistpapier, niet door het leven en bieden op de markt tot stand komt, maar elke dag, centraal door een commissie wordt vastgesteld. Zoals bekend heeft de callgeldrente betrekking op het zgn. bankierscall, d.w.z. telkens voer één dag verleende crediten van banken aan geldmarkt-makelaars, waarmee de laatste hun portefeuille schatkistpapier normaliter grotendeels financieren.

De kapitaalmarkt.

Een koersherstel op de laatste der vier beursdagen, welke de verslagweek telde, was oorzaak, dat het aandelenkoersniveau voor het eerst sinds de geldsanering in Indonesië deze week per saldo geen verdere daling vertoonde

Dekkingsaankopen van baissiers waren hiervan de voornaamste oorzaak. Voorts werkte hiertoe mede een vermindering van het buitenlandse aanbod in internationale fondsen. De laatste weken was dit aanbod nogal groot geweest, tengevolge van een verruiming van de door de Nederlandsche Bank daarop gestelde beperkingen. Het trok de aandacht, dat de koers van aandelen Unilever in de verslagweek (tijdelijk) de „mijlpaal” 200 pCt in benedenwaartse richting overschreed.

	31 Maart	6 April
Aand. indexcijfers	1950	1950
Algemeen	148,8	148,9
Industrie	210,0	210,7
Scheepvaart	142,9	146,6
Banken	124,2	123,4
Indon. aand.	56,9	56,3
Aandelen		
A.K.U.	168	168½
Philips	218½	221½
Unilever	206	204½
H.A.L.	153¼	155¼
Amsterdam Rubber	129	132¼
H.V.A.	128½	129¾
Kon. Petroleum	271	263¾
Staatsobligaties		
2½ pCt N.W.S.	80 ¹³ / ₁₆	81 ¹ / ₈
3—3½ pCt 1947	98 ⁵ / ₈	98 ⁹ / ₁₆
3 pCt Invest. certif.	99 ¹ / ₂	99 ¹ / ₈
3 pCt Dollarlening	98 ⁷ / ₈	98 ¹ / ₁₆

STATISTIEKEN.

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt securities
	Totaal	Goudcertificaten		
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
9 Mrt 1950	23.120	22.582	287	17.846
16 Mrt 1950	23.102	22.565	293	17.791
23 Mrt 1950	23.048	22.515	287	17.573
Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt	Member-banks
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
9 Mrt 1950	22.995	18.145	432	16.258
16 Mrt 1950	22.913	18.096	9	16.771
23 Mrt 1950	22.856	17.866	759	15.969

PRIJSINDEXCIJFERS VAN HET GEZINSVERBRUIK.

(1938/'39 = 100) ¹⁾.

I. Volgens huishoudrekeningen April 1948—Maart 1949; gezinnen met inkomens van f 40 — < f 50 per week.

II. Volgens huishoudrekeningen 1935/'36; gezinnen met inkomens in 1935/'36 beneden f 1.800 per jaar.

Groep	1949			1950		1945		1948		1949				1950	
	15 Sept.	15 Nov.	15 Dec.	15 Jan.	15 Febr.	15 Sept.	15 Sept.	15 Juni	15 Sept.	15 Nov.	15 Dec.	15 Jan.	15 Febr.		
Totaal	197	202	205	209	212	173	206	223	216	221	226	230	234		
Voedingsmiddelen	235	242	246	248	255	166	229	260	244	251	257	262	270		
Kleding	309	316	326	333	337	325	310	313	312	320	330	337	340		
Schoeisel	356	364	364	376	376	296	335	346	364	374	374	383	383		
Reiniging	325	325	325	327	328	234	321	390	380	380	380	384	386		
Woninginr. en huistraad	302	307	308	309	312	323	309	306	306	312	314	316	318		
Overige groepen incl. huur	151	154	156	161	163	144	154	160	159	162	164	170	171		
Huur	100	100	100	100	100	-100	100	100	100	100	100	100	100		

¹⁾ Bron: „Statistisch bulletin van het C.B.S.”.

Voor de berekening is het prijsverloop gevolgd in de gemeenten Groningen, Enschede, Eindhoven, Tilburg, Dongen en Heerlen.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goudvoorraad	Vorderingen o. h. buitenland, i. v. m. betalingsacc.	Tegoe op het buitenland	Handelspapier op België en overzeesrechten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt
16 Sept. 1948	23.136	11.042	427	9.986	303	414
2 Mrt 1950	29.820	8.217	1.976	11.844	339	540
9 Mrt 1950	30.191	8.613	1.668	11.360	263	508
16 Mrt 1950	30.029	9.203	1.245	11.066	280	508
23 Mrt 1950	29.906	8.869	1.143	11.107	209	494
30 Mrt 1950	29.880	8.952	1.546	11.913	319	481
Data	Overheidsfondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldi		
				Schaalkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	22	2.425	6.251
2 Mrt 1950	952	96.067	87.664	182	1.258	4.304
9 Mrt 1950	975	96.052	87.350	268	1.211	4.641
16 Mrt 1950	981	95.443	86.734	304	1.505	4.882
23 Mrt 1950	994	95.181	86.402	209	1.495	4.943
30 Mrt 1950	1.008	96.346	86.659	281	1.474	5.620

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN NEDERLAND ¹⁾.

1938 = 100	1947	1948	1949	Sept. 1949	Oct. 1949	Nov. 1949	Dec. 1949	Jan. 1949
Algem. productie-index van de industrie	94	113	126	133	138	140	136	134
Steenkolen	75	82	87	90	90	89	91	93
Electriciteit afgeleverd aan het net	142	173	196	188	218	238	252	251
Gas	98	120	124	109	125	135	137	150
Stikstofmeststoffen	67	82	88	77	97	94	102	109
Ruwijzer	108	165	162	129	142	160	152	201
Walsproducten van ijzer en staal ²⁾	137	210	269	304	268	318	292	244
Rijwielen	67	122	153	170	149	150	128	152
Cement	114	129	124	129	120	133	110	113
Metselstenen	69	93	104	107	115	122	116	121
Deuren	57	110	109	101	107	115	107	126
Rubber (gehele industrietak)	200	288	261	249	305	322	332	
Courantenpapier	40	81	81	84	80	109	67	
Katoen- en linnenweverijen	60	71	79	81	83	87	83	85
Tricotage-industrie	85	107	134	141	147	165	169	167
Schoenen	110	137	130	133	138	128	128	
Sigaren ³⁾		100	114	122	128	137	127	122
Sigaretten ³⁾		100	115	156	152	131	112	122
Boter	52	70	83	92	83	68	60	53
Margarine	109	149		201	235	213		
Kaas	51	77	102	121	90	71	70	52

¹⁾ Bron: C.B.S.; . betekent: de gegevens ontbreken; gecorrigeerde gegevens zijn cursief gedrukt.

²⁾ 1940 = 100.

³⁾ 1948 = 100.

Vacatures

HET ECON. TECHN. INST. VOOR GELDERLAND

roept sollicitanten op voor

BEDRIJFSECONOOM

De werkzaamheden zijn echter voor een groot deel van sociografische aard.

Salaris f 3.800,— f 7.800,—. Aanstelling boven het minimum is mogelijk. Rijkspensioenregeling.

Sollicitaties met volledige inlichtingen binnen acht dagen na plaatsing van deze oproep te richten aan de Directeur van het Econ. Techn. Inst. voor Gelderland, Huize Angerenstein te Arnhem.

Voor kantoor of bedrijf

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen, Industrieruimten, enz.

Factureermachine

Te koop aangeboden een Royal Interfold, in goede staat. Br. onder no. ESB 1705, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Te koop twee Elliot Fisher Boekhoudmachines

met 24 inch schrijfpl., totaal 15 telw. van 10 dec. en 5 van 6 dec., crossf. van 7 dec., niet electrisch. Geheel compl. met stalen standaard en draaibare zijbladen. Br. no. ESB 1706, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Complex Bedrijfspannen TE KOOP TE ROTTERDAM

DIRECT GEHEEL ONTRUIMD OP TE LEVEREN.
Br. Nr. ESB 1707, Bur. v. d. bl. Postbus 42, Schiedam.

Beschikbare krachten

Heer met langj. commerc. en adm. ervaring, corresp. Frans, Duits., Engels, prima ref.,

ZOEKT WERKKRING

event. vertr. positie, waar borgst. verlangd wordt. Br. ESB 1703, bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Groothandel

DEZE WEEK:

Brief uit Djakarta

★ Iedere week zeer veel nieuwe gevraagde offertes en aanbiedingen van binnen- en buitenland.
Plaats voor export een aanbieding in de rubriek TRADE OPENINGS.

Abonnementsprijs f 15.— per jaar

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

IN DIT BLAD

ADVERTEERT

U

MET SUCCES!!

Lynco
FABRIEKEN
GRONINGEN TELEFOON 25318

Diversen

BOUWTERREINEN (Occasion)

Te koop omg. Bilthoven ruim 5 ha prachtig bosterrein voor dubb. landhuizen à 95 ct per m², 10 min. van station en bushalte. Niet in gedeelten. Prima geldbelegging. Br. no. ESB 1702, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Opdrachten voor advertenties inzenden aan Advert.-admin. „E.-S.B.”, postbus 42 — Schiedam

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W)
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.
Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar; voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,40 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaft van redenen te weigeren.